

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Haridusteaduste instituut
Eripedagoogika ja logopeedia õppekava

Laura-Liis Nõmme

KAASAV HUVIHARIDUS JA HUVITEGEVUS I KOOLIASTME ÕPILASTELE:
ERIPEDAGOOGILINE TUGI HUVIRINGIDE JUHENDAJATELE
Magistritöö

Vastutav juhendaja: eripedagoogika lektor Pille Häidkind (PhD)

Juhendaja: eripedagoog Heidi Öövel (MA)

Tartu 2025

Kokkuvõte

Kaasav huviharidus ja huvitegevus I kooliastme õpilastele: eripedagoogiline tugi huviringide juhendajatele

Varasemad uuringud näitavad, et huviringi juhendajad vajavad kaasava hariduse rakendamisel tuge. Töö eesmärk oli kirjeldada, milliseid õpikeskkonna ja õppetegevuse kohandusi huviringide juhendajad I kooliastme õpilaste kaasamisel rakendavad ning milliseid muutusi toob kaasa juhendaja eripedagoogiline nõustamine. Tegevusuuringus osalesid kolme huviringi juhendajad, kellega läbiti neli etappi: vaatlus ja vestlus, nõustamine, soovitude rakendamine, kokkuvõtlik vestlus. Tegeleti kohandustega õpikeskkonnas, õpetamises ja klassihalduses. Eripedagoogilise toe puhul hindasid juhendajad saadud soovitusi kõrgelt, kõige enam märgati muutusi klassihalduses.

Märksõnad: *huviharidus ja huvitegevus, kaasav haridus, I kooliaste, eripedagoogiline tugi, nõustamine*

Abstract

Inclusive extracurricular education and activity for primary school students: special educational support for hobby group instructors

Previous research has shown that hobby group instructors need support in implementing inclusive education. The aim of the study was to describe the adjustments the hobby group instructors applied in the learning environment and activities to include primary school students and the changes that the special educational counseling for hobby group instructors will entail. The action research involved three hobby groups instructors, with whom four phases were completed: observation and interview, counseling, implementation of recommendations, summative interview. Instructors particularly valued the recommendations received in special educational support; most noted changes were regarding classroom management.

Keywords: *extracurricular education and activity, inclusive education, primary school, special educational support, counseling*

Sisukord

Sissejuhatus	4
1. Teoreetiline ülevaade	4
1.1 Haridus ja õppimine	4
1.1.1 Huviharidus ja huvitegevus	5
1.1.2 Kaasav haridus ja toevajadusega õpilased	6
1.2 Huviringide juhendajad	10
1.3 Eripedagoogiline tugi	11
1.4 Uurimistöö eesmärk ja uurimisküsimused	13
2. Metoodika.....	14
2.1 Valim.....	14
2.2 Andmete kogumine	16
2.2.1 Vaatlus ja vestlus.....	17
2.2.2 Nõustamine ja kokkuvõtlik vestlus	17
2.3 Andmeanalüüs	18
3. Tulemused huviringide kaupa	19
3.1 Loodusteadlased	19
3.2 Vormi- ja värviring.....	21
3.3 Solfedžo.....	23
4. Arutelu.....	26
Tänuõnad	29
Autorsuse kinnitus.....	30
Kasutatud kirjandus.....	31
Lisad	
Lisa 1. Huviringi tunni vaatlusprotokoll	
Lisa 2. Vestluse 1 küsimused	
Lisa 3. Kutse osaleda uuringus.....	
Lisa 4. Nõustamise pidepunktid	
Lisa 5. Näide e-kirjast juhendajale	
Lisa 6. Vestluse 2 küsimused	

Sissejuhatus

Õppimine seostub enamasti formaalhariduses õpetatavate teadmiste omandamisega, kuid lisaks on kõigil võimalus omandada uusi oskusi mitteformaalse õppe läbi. Noorsootöö võimaldab 7–26-aastastel lastel ja noortel sisustada enda vaba aega arendavate tegevustega. Näiteks pakub huviharidus ja -tegevus võimalusi arendada enda oskusi ja teadmisi süvitsi lähtuvalt oma huvidest. Märkatav hulk I kooliastme lastest osaleb aktiivselt huviringi tegevustes. Sealjuures on populaarseim tegevusvaldkond sport, sellele järgnevad muusika- ja kunstitegevused (Haridussilm, 2025; Pirk, 2021).

Eestis rakendatakse üldhariduses kaasava hariduse põhimõtet, millest lähtumine on oluline ka huvihariduses ja -tegevuses, et tagada võrdväärsed võimalused huvialadega tegelemiseks. Huvihariduse ja -tegevuse mitmekülgisusest tulenevalt on huviringide juhendajate haridustase ja tööalane ettevalmistus eripalgeline. Eestis läbi viidud huvihariduse ja -tegevusega seotud uuringute tulemustest on selgunud juhendajate vajadus lisatoe järele erivajadustega laste kaasamisel (Kallau, 2017; Kivistik *et al.*, 2023; Mustonen, 2023).

Kaasav hariduskorraldus nõuab õpetajatelt teadlikkust ja oskusi erinevaid õppijaid mõista ja koos õpetada. Üldhariduskoolides tagavad õppekvaliteedi õpetajate erialane ettevalmistus ning tugimeeskond, sealhulgas spetsiifilise väljaõppe saanud tugispetsialistid. Kaasava hariduse põhimõtete rakendumist huvihariduses ja -tegevuses on seni vähe uuritud ning puudub selgus, milline on juhendajate vajadus ning ootused koostööle eripedagoogiga.

1. Teoreetiline ülevaade

1.1 Haridus ja õppimine

Õppimist on võimalik jagada formaalseks, mitteformaalseks ning informaalseks (Mitteformaalne õppimine, *s.a.*). Formaalõpe toimub enamasti koolikeskkonnas ning on õppekavade alusel läbi viidav õppeviis, mis on eesmärgistatud ning seda korraldavad spetsiaalse ettevalmistuse ja kvalifikatsiooniga õpetajad (Ülevaade haridusest Eestis, *s.a.*). Mitteformaalse õppe eesmärk on enda arendamine, uute oskuste, teadmiste ja kogemuste hankimine väljaspool traditsioonilist kooliharidust. Õpet võivad erinevates õpikeskkondades läbi viia professionaalsed koolitajad, vabatahtlikud või omaealised. Mitteformaalne õpe põhineb vabatahtlikkusel, õppijakesksusel, paindlikkusel, kättesaadavusel ning individuaalse ja sotsiaalse õppimise tasakaalul (Mitteformaalne ja ..., *s.a.*). Eesmärgistamata igapäevaelu situatsioonides toimub samuti õppimine ja see on informaalne (Mitteformaalne õppimine,

s.a.). Näiteks töö käigus õpitu või perekonna ja sõprade kaudu saadud teadmised (Mitteformaalne ja..., *s.a.*).

Mitteformaalse õppe põhimõtteid rakendab noorsootöö valdkond, mis toetab noorte õppimist väljaspool kooli (Mitteformaalne ja..., *s.a.*). Sihtrühm on lapsed ja noored vanuses 7–26 eluaastat (Noortekeskuse teenuse ja..., 2014). Tasemeharidusest eristab noorsootööd tegevuste lai spekter ja vabatahtlikkus (Sellio, 2017), luues tingimused noore isiksuse mitmekülgsaks arenguks lähtudes noorte vajadustest ja huvidest (Noorsootöö seadus, 2010).

1.1.1 Huviharidus ja huvitegevus

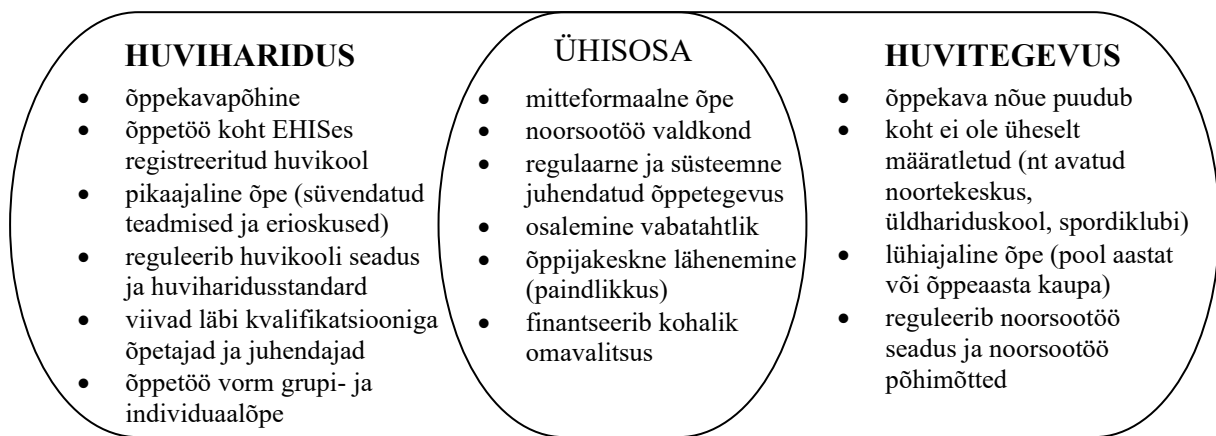
Huviharidus ja -tegevus liigituvad noorsootöö valdkondade alla (Huviharidus ja huvitegevus, *s.a.*). Seda korraldatakse noorsootöö seaduse alusel, milles on muuhulgas määratletud kohalike omavalitsuste roll huvikoolide pidamisel, seda võib korraldada munitsipaal- või erahuvikool, mille asutamist ja pidamist reguleerivad erinevad seadused. Tegevuse mitmekesisuse ja kättesaadavuse tagamiseks eraldab riik kohalikele omavalitsustele täiendavaid toetusi (Huviharidus, 2024), et suurendada 7–19-aastaste noorte võimalusi omandada teadmisi, oskusi ja hoiakuid valitud huvialal (Noorsootöö seadus, 2010).

Huviharidus on süsteemne juhendatud tegevus (Eesti Vabariigi haridusseadus, 1992), mille keskmes on indiviid ja tema arengu toetamine läbi õppijakeskse lähenemise, arvestades õpet kavandades ning ellu viies inimese huvisid ja vajadusi (Huviharidus, 2024). Huviharidust omandatakse pikaajaliselt eesmärgiga omandada süvendatud teadmised ja oskused valitud huvialal. Õpe toimub huvikooli seaduse alusel tegutsevas huvikoolis ning õppekavast lähtudes (Huvihariduse ja..., 2019). Haridussilma (2025) andmetel on Eestis üle 800 huvikooli, kus rakendatakse ligikaudu 2900 õppekava. Suur osa lapsi õpib huvihariduses vanusegrupis 7–11. Näiteks 2024/25. aastal oli õppimiste aktiivsus selles vanusegrupis kõige kõrgem, üle 68 000 (Haridussilm, 2025). Kõige populaarsem valdkond on sport, mis on viimastel aastatel olnud ka õppijate arvu poolest tõusutrendis, sellele järgnevad muusika ja kunst (Haridussilm, 2025).

Eraldi termin on huvitegevus, mis on samuti süsteemne juhendatud tegelemine huvialaga (Huvihariduse ja..., 2019), eesmärgiga toetada noore kujunemist hästi toimetulevaks ühiskonnaliikmeks (Huviharidus ja huvitegevus, *s.a.*). Juhendaja aitab tegevusi kavandada, toetab ressursside organiseerimisel ning tagab tegevuse regulaarsuse (Huviharidus, 2024). Erinevus huviharidusest seisneb selles, et huvitegevus ei pea olema õppekavapõhine ning võib toimuda erinevate asutuste või organisatsioonide (näiteks avatud noortekeskus, üldhariduskool, spordiklubi) poolt korraldatuna (Huviharidus ja huvitegevus, *s.a.*). Suur osa huvitegevusest toimub nii üldhariduskoolides kui ka kutsekoolides noorsootöö

raames (Käger *et al.*, 2021). Üldhariduskoolides 2017. aastal läbi viidud 4., 8. ja 11. klasside küsitluse andmetel osales üle poole 4. klassi õpilastest kooli huviringides, vanemates klassides oli osalusprotsent väiksem (Selliov, 2017). Huvitegevuses osales 2019. aasta andmetel ligikaudu 81 000 noort (Haridus- ja Teadusministeerium [HTM], *s.a.*). Käesoleva töö sihtgrupp on I kooliaste, sest huvihariduses ja huvitegevuses on laste osalusprotsent nooremates klassides suurem kui vanemates kooliastmetes (Haridussilm, 2025; Selliov, 2017). Huvitegevuses on olnud populaarsemad valdkonnad muusika ja kunst (Pirk, 2021). Alloleval joonisel 1 on välja toodud huvihariduse ja -tegevuse ühised jooned ning erinevused.

Joonis 1. Huviharidus ja -tegevus (Käger *et al.*, 2021)

Märkused. EHIS – Eesti Hariduse Infosüsteem

Huviringi mõiste on kasutusel nii huvitegevuses (Sõnaveeb, 2024) kui ka huvihariduses viidates samal ajal ja kohas juhendaja käe all huviharidust omandavale grupile. Huvihariduses on kasutusel lisaks terminid “treeningrühm” ja “õpperühm” (Huvihariduse toetused, 2022), kuid antud töö raames on ühtselt kasutusel mõiste “huviring”.

1.1.2 Kaasav haridus ja toevajadusega õpilased

2010. aastal sätestati põhikooli- ja gümnaasiumiseaduses kaasava hariduse rakendamise põhimõte, et tagada üldhariduse võrdväärne kättesaadavus. Selle eesmärk on õppijate toetamine nende eripäradest lähtuvalt, et saavutada füüsiline, akadeemiline, sotsiaalne ja psüühiline kaasatus (Kivirand & Nelis, 2024). See tähendab, et sõltumata inimese sotsiaalsest ja majanduslikust taustast, rahvusest, soost, elukohast või hariduslikust erivajadusest on lapsele tagatud kvaliteetne haridus (Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus [PGS], 2010). Selleks

peab õpe olema kohandatud vastavalt lapse vajadustele ning aitama noorel oma võimeid ja potentsiaali maksimaalselt välja arendada (Innove, 2020).

Täiendavat toetust õppimise ajal vajab iga viies üldhariduskooli õpilane, kellest suuremale osale piisab individuaalsest lisajuhendamisest või kohandustest keskkonnas ja õppetegevuses ehk üldisest toest (Toe vajadusega..., 2024). Üldise toe vajadus võib tekkida ajutiste õpiraskuste korral ning raskustest õpitulemuste saavutamisel (PGS, 2010). Püsivate õpiraskuste või psüühika- ja käitumishäirete korral rakendatakse koolivälise nõustamismeeskonna soovitusel õpilasele tõhustatud tuge ning raske ja püsiva psüühikahäire, intellekti-, meele- või liitpuude korral erituge (neid nimetatakse PGSe (2010) järgi hariduslike erivajadustega õpilasteks) (Kivirand & Nelis, 2024). 2024. aasta andmetel vajas umbes 29 000 üldhariduskooli õpilast tuge, nendest umbes 9000 õpilast tõhustatud ja erituge (Toe vajadusega..., 2024).

Rogers (2011) on kirjutanud, et klassis esineb 10–15% õpilastest aeg-ajalt häirivat ehk tähelepanu otsivat käitumist ning 1–5% lastest ilmutavad sagedast korda rikkuvat käitumismustrit, mis võib tingitud olla emotsionaalsetest või käitumiseraskustest. Sotsiaalsete, emotsionaalsete ja käitumiseraskustega (SEK) õpilastele on iseloomulikud raskused sotsiaal-emotsionaalsetes pädevustes, sealhulgas ühiskonnas aktsepteeritava käitumise omandamisel (Jürjen, 2020). SEK-raskused ei kujune välja sünnihetkel, vaid on mõjutatud lapse kasvukeskkonnast (Kaudne, 2024). Ühelt poolt võivad need väljenduda väljapoole suunatud häiriva ja/või vastandumist tekitava (eksternaliseeritud) käitumisena, näiteks agressioon teiste suhtes, trotslik ja reegleid eirav suhtumine. Teine kategooria on endassetõmbunud (internaliseeritud) käitumine, näiteks teadmata põhjustel koolist puudumine, sotsiaalsete olukordade ja suhtluse vältimine (Cooper, 2005). SEK-raskused võivad lapsel ilmned samuti sekundaarse probleemina. Näiteks võib algpõhjus olla õpiraskused, millest on alguse saanud sotsiaalsed, emotsionaalsed ja motivatsiooniprobleemid või välja kujunenud meeleolu- ja käitumishäired (Pruulmann, 2010).

Ajutised õpiraskused võivad esineda kõigil ning need on võimalik ületada üldist tuge rakendades, püsivad õpiraskused tulenevad ajustruktuuri või -talitluse neurobioloogilistest eripäradest, mistõttu vajab laps tõhustatud tuge (Šuman & Pastarus, 2024). Tunnetusprotsesside nõrk arengutase on omane tunnus õpiraskuste korral, mahajäämus sõltub nii närvisüsteemi eripäradest kui ka keskkonna teguritest, mistõttu on oluline korduste arv ning tähelepanu teadlik suunamine (Kiive, 2024). Peamised probleemid väljenduvad eneseregulatsiooni ja õpitava teabe mõistmise või omandamisega (Šuman & Pastarus, 2024). Seega peab kohandama nii õpikeskkonda kui ka õpetamist (Schults, 2024). Eraldi räägitakse

veel spetsiifilistest õpiraskustest, mille korral esinevad raskused üksikutes oskustes, näiteks lugemisel, kirjutamisel või arvutamisel (Kiive, 2024), kuid mis ei tulene madalast intellektist ega puudulikust õpetamisest (Šuman & Pastarus, 2024).

Kaasamine on tänapäeval oluline nii formaal- kui ka mitteformaalõppes (Käger *et al.*, 2021). Huvihariduse ja -tegevuse eesmärk on toetada indiviidi maksimaalse potentsiaali realiseerumist (Huviharidus, 2024) ning toetada enesekindluse arengut (Käger *et al.*, 2021). Seega peab see põhinema noorte võrdsel kohtlemisel, toetama nende arengut, iseseisvust, algatusvõimet ja aktiivsust ning arendama loovust ja sotsiaalseid oskusi (Huviharidusstandard, 2007). Huvihariduses ja -tegevuses puudub juhendajatel enamasti informatsioon õpilase erivajaduste või koolis rakendatava toe kohta. Seetõttu on magistritöös kasutusel mõiste “toevajadusega õpilane” ehk need, kes juhendaja arvates vajavad eakaaslastest enam täiendavat tuge ning kohandusi, nii erivajadusega kui ka puude diagnoosiga lapsed. Juhendaja märkab tõenäoliselt õpilase raskusi kas sotsiaalsetes oskustes või õppimisel.

Huvihariduse ja -tegevuse positiivset mõju lapse arengule toovad oma töödes välja mitmed autorid, kes on viinud erinevates riikides läbi uuringuid muuhulgas kaasamise hindamiseks. Gilor jt (2022) uurisid Iisraelis puudega 10–21-aastaste õppijate kaasamist organiseeritud vaba aja tegevustes, mille käigus viidi juhendajatega (N=18) läbi poolstruktureeritud intervjuud. Vastanute seas mainiti ära kaasamise olulisus: eakaaslastega suhtlemise tähtsus, et arendada identiteeditunnet. Probleemidest tulid esile rahastamine, füüsiline juurdepääsetavus, informatsiooni levitamine, kaasamise rakendamine ja ühiskonna suhtumine. Samas selgus intervjuudest, et raskustega tullakse toime ning soodustavaks teguriks peetakse vastutulelikku suhtumist ja teadlikkust kaasamisest (Gilor *et al.*, 2022).

Kaasamise soodustava tegurina märgiti koostöö olulisust ja eelised üksinda õpetamise ees Rihter jt (2023) poolt Sloveenias läbi viidud uuringus eripedagoogide ja kunstiõpetajate seas (N=138). Avatud ja suletud küsimustega ankeedile vastasid 6–15-aastastega töötavad põhikooli kunstiõpetajad (N=83) ja eripedagoogid (N=55) ning tulemustest selgus, et 22 vastanust oli olemas koostöö kogemus õpiraskustega laste õpetamisel. Kõikidest vastanutest 97,8% pidas koostööd spetsialistide vahel vajalikuks, kunstiõpetajad tõid põhjusena välja informatsiooni, nõuannete ja kogemuste jagamise (24%) ning eripedagoogide peamine põhjendus seisnes õpilastest lähtuvalt vajalike kohanduste võimaldamises (34,8%). Autorid järeldasid kogutud tagasiside põhjal, et koostöö toetab kohanduste ja diferentseerimise rakendamist ning tõstab õpetajate enesekindlust kaasamise osas (Rihter *et al.*, 2023).

Hiljutine USA ülevaade koolivälise sporditegevuse levimusest erivajadustega 5–15-aastaste laste seas näitab vajadust võrdsete tingimuste tagamise järele. Kim jt (2024) analüüsisid avalikult kättesaadavaid andmeid riiklikes terviseuuringutes ja võrdlesid omavahel koolivälise spordi ja kehalise aktiivsuse levimust puuetega laste ning nende eakaaslaste vahel. Tulemustest selgus, et spordiga tegelevate puuetega laste arv oli eakaaslastega võrreldes väiksem. Autorid järeldasid, et probleemiks on koolitusprogrammide vähesus, mis parandaks juhendajate suutlikkust ja oskusi kaasata toevajadusega lapsi spordis (Kim *et al.*, 2024).

Eestis viidi 2015. aasta sügisel läbi ülevaatlik uuring kohalikes omavalitsustes (213st vastas küsitlusele 147) erivajadustega noorte ja nende noorsootöös osalemise võimaluste kaardistamiseks (Kõiv *et al.*, 2016). Tulemustest selgus, et erivajadustega noored osalevad sagedasti huvitegevuses ning regulaarselt noortekeskuse tegevustes, kuid võrdsete võimaluste ja kättesaadavuse parandamine on läbiv teema nii riigi kui ka omavalitsuste tasandil. Noortevaldkonna pikaajaline eesmärk on muuta kvaliteetne noorsootöö, sealhulgas huviharidus, kättesaadavaks üle Eesti. Selle saavutamiseks on oluline töötajate järelkasvu ning pädevuste arengu soodustamine (HTM, *s.a.*). Näiteks Tartu maakonnas (vastamismäär 68%) selgus, et noorsootöös osalemise takistavaks teguriks on kõige sagedamini vähene rahastus ja personali ebapiisavad teadmised erivajadustega noortega tegelemiseks. Kaasamise parandamiseks toodi välja vajadus personali koolitada tööks erivajadustega noortega (Kõiv *et al.*, 2016). Alates 2017. aastast jagab riik toetusi huvihariduse ja -tegevuse kättesaadavuse ning mitmekesisuse tagamiseks erivajadustega ning toimetulekuraskustega 7–19-aastastele lastele ja noortele (Noorsootöö seadus, 2010; Pirk, 2021). Selle tulemusel kasvas valdkonnas laste ja noorte hulk 51% 63%-ni ning vähenes erivajadustest tulenev lastevaheline ebavõrdsus mitteformaalses õppes (Pirk, 2021).

Kaasava hariduse põhimõtete rakendamine huvihariduses ja -tegevuses on olulisel kohal, et tagada võrdväärsed võimalused noortele. Tartu linn on näiteks 2025-2035. aasta arengukava eesmärkides välja toonud paindliku ning mitmekesiste võimalustega huvihariduse ja -tegevuse edasiarendamise, mis võtaks arvesse erinevate sihtrühmade ootusi ja vajadusi (Tartu linna..., 2024). Eesmärkide saavutamiseks on oluline pöörata tähelepanu juhendajate valmisolekule ning oskustele tegevusi ellu viia.

1.2 Huviringide juhendajad

Noorsootöö kutse omandamiseks on Eestis selge tasemeõppe- ja kutseüsteem, huvihariduse õpetajate ja huvitegevuse juhendajate kvalifikatsioon on aga ebamäärane. Enamikus huvialavaldkondades (välja arvatud treenerid) puudub selge kutseüsteem (Kivistik *et al.*, 2023), kuid käsil olev kvalifikatsiooninõuete ülemineku reform noortevaldkonna töötajatele hõlmab endas nii noorsootöö, huvihariduse kui ka huvitegevuse töötajaid (Kvalifikatsioon, 2025). Selle aasta sügisest kehtima hakkav õpetaja kutsestandard toob eraldi välja ka huvihariduse õpetajad (Trull, 2025). Kutsestandardi kohaselt omab õpetaja teadmisi kaasava hariduse olemusest ja rakendamisest, mis eeldab oskusi kohandada keskkonda, õppevara ning õpetamist lähtuvalt õppija vanusest, võimetest ja vajadustest (sealhulgas eripäradest) (Kutsestandard. Õpetaja..., 2025).

2023. aastal läbi viidud noortevaldkonna töötajaskonna töötingimuste küsitluse alusel on töötajatest 42% pedagoogiline ja 18% noorsootöö alane kõrgharidus. Magistri- või sellest kõrgem kraad on 61% huvikooli õpetajatest ja 58% huvitegevuse juhendajatest. Sellest hoolimata tuli ilmsiks kitsaskoht noorsootöötajate ja huvihariduse õpetajate oskustes erivajadustega noortega tööks, lisaks toodi välja noorsootöötajate õppekavas kaasamise oskuste vähest käsitlemist (Kivistik *et al.*, 2023). Pärnus viidi 2017. aastal läbi uuring (Kallau, 2017) munitsipaalhuvikoolide õpetajate seas eesmärgiga hinnata nende suhtumist erivajadustega õpilaste kaasamise huvikoolis ning selgitada välja, kuidas toetavad tegevused ja koolitused mõjutavad nende valmisolekut ning hakkamasaamist kõigi lastega. Magistritöö raames koguti küsimustiku kaudu vastuseid 68 õpetajalt, kellest 24 olid osalenud 2014-2016 ellu viidud Huvikoolide Kaasamise ja Arengu Programmis (ehk HUKK-AP), mille eesmärk oli pakkuda erinevaid koolitusi huvihariduses töötavatele inimestele riskinoorte huvitegevusse kaasamise toetamiseks. Kallau (2017) leidis, et õpetajad, kes programmis osalesid, tundsid rohkem võrgustiku tuge ning tekkis koostöö, mis võimaldas vajadusel abi saada. Samuti selgus mõlema grupi vastustest, et kõige enam tuntakse erivajadustega lastega töös vajadust koolituste järele (keskmised hinnangud 50,0% ja 34,1%) (Kallau, 2017).

Mustoneni (2023) poolt läbi viidud küsitluses Lääne-Virumaa üldhariduskoolide õpilastele suunatud huviringide juhendajate (N=23) seas tuli esile vajaliku ettevalmistuse puudumine erivajadustega laste kaasamiseks. Vastajad leidsid, et nad vajavad edukamaks kaasamiseks mingil viisil täiendavat tuge. Kõige enam märgiti, et vajatakse rahalisi toetusi huvitegevuse üldiseks arendamiseks (N=12), lisaks peeti vajalikuks täiendavate koolituste, loengute ja kursuste pakkumist (N=11). Koolitustel loodetakse saada vajalikke teadmisi ja

oskusi erivajadustega õpilaste huvitegevusse kaasamiseks ning töövahendite ja füüsilise keskkonna kohandamiseks erivajadustega õppija vajadusi arvestades (Mustonen, 2023).

2024. aastal Tartu Ülikoolis õppeaine “Magistriseminar (SVHI.03.043)” raames läbi viidud uuringu (autorid J. Ilves, L.-L. Nõmme, B. Sari, A. Tsukanova, A. Viilip) käigus küsitleti Eesti väiksemates linnades tegutsevate huviringide juhendajaid (N=37).

Küsimustikus märkis 21 juhendajat, et nad tajuvad erivajadustega laste kaasamisel takistusena puudulikke ja väheseid teadmisi erivajadustest. Omapoolsete lahendustena valisid juhendajad välja koolitustel osalemise (N=25) ning koostöö suurendamise vanemate (N=22) ja kolleegidega (N=10). Ühiskonna poolt oodatakse rohkem ressursse, näiteks rahastuse suurendamine (N=28) ja tugispetsialistide olemasolu (N=20) ning võimalusi teadmiste saamiseks mentorilt/juhendajalt (N=19), koolitustelt (N=9) ja kovisioonidelt (N=3).

Paljud juhendajad tunnevad vajadust täiendada oma teadmisi ja oskusi erivajadustega õpilastega töötamiseks. Selleks on võimalikud lahendused näiteks pakutavad koolitused ja kursused. Hetkel aga ei pääse huvihariduse ja -tegevuse õpetajad osalema täiendkoolitustel, mis on mõeldud üldhariduse õpetajatele, kuid oleksid asjakohased ka huvihariduses (Haugas *et al.*, 2024). Üldhariduskoolides pakuvad õpetajatele tuge tugispetsialistid, kes omavad laiapõhjalisi teadmisi erivajadustega lastega tööks. Huvihariduse ja -tegevuse juhendajatel enamasti selline tugi puudub. Formaalhariduses loodud süsteem, mille kaudu õpilase abi vajadus võimalikult vara tuvastatakse ja sellega õppekorralduses arvestatakse, toetab õppija osalemist õppetegevuses. Üldhariduskoolist väljaspool tegutsevates huviringides võib tuge vajav laps jääda juhendajate poolt märkamata ja/või vajaliku lisatoeta. Raskuste tõttu võib õpilane jätta huvihariduse ja/või -tegevuse omandamise pooleli, õpetaja pädevuste olemasolu ning täiendav tugi toetaks aga lapse huvitegevuses osalemist, selle kättesaadavust ja järjepidevust.

1.3 Eripedagoogiline tugi

Eripedagoog on magistrikraadi omav tugispetsialist, kelle tegevuse eesmärgiks on toetada ja suunata eakaaslastest eristuva õppija arengut. Ta omab oskusi märgata ja hinnata erivajadusi, kohandada õpikeskkonda, planeerida ja läbi viia õppetegevusi ning teha koostööd ja nõustada lapse ümber olevaid inimesi (Kutsestandard. Eripedagoog..., 2024). Koolides on tugispetsialisti ülesanne tuvastada õpilaste erivajadus(ed) ning nõustada õpetajat, kuid põhiline vastutus õppe korraldamisel on õpetajal (Toe vajadusega..., 2024). Kaasavast hariduskorraldusest tulenevalt pööratakse eripedagoogi töös üha rohkem tähelepanu koostööle

aineõpetajate ja teiste tugispetsialistidega, et paremini toetada õppijaid kollektiivis (Malva, 2024).

Sarnaselt üldhariduskoolidele on üks võimalus eripedagoogil huviringide juhendajatele pakkuda tuge nõustamise teel. Eripedagoogilise nõustamise eesmärgiks on tagada hariduslike erivajadustega laste varajane märkamine, neile soodsa arengukeskkonna loomine ja arengu toetamine (Tropp *et al.*, 2010). Nõustamine on otsene abistamine (Treial & Ülviste, 2024) ehk abistaja ja abivajaja vaheline toetav vestlus, mille fookuses on abivajaja probleem ning abistaja kasutab nõustamisel erialaseid teadmisi ja oskusi (Tropp, 2010a). Abivajaja, keda eripedagoog nõustab, võib olla nii laps, vanem kui ka õpetaja, mõnel juhul ka teine spetsialist (Treial & Ülviste, 2024). Nõustamine eeldab inimese soovi saada abi. Nõustaja eesmärk on kuulata ja koos abivajajaga leida parimad viisid tema probleemide mõistmiseks ja lahendamiseks (McLeod, 2013). Eripedagoogilises töös selgitatakse nõustamise käigus hindamisel ilmnunud probleemi olemust, selle mõjusid ning toimetuleku toetamise võimalusi. Nõustamine eeldab hulga põhimõtete arvestamist ja nõustamispädevust, näiteks nõustamisprotsessi etappide tundmist. Kui eripedagoog tutvustab abivajajale konkreetseid tegevussamme või suunab mõnda vahendit kasutama on tegemist teise otsese abistamisviisiga – juhendamisega (Treial & Ülviste, 2024).

Eripedagoogi töös on olulisel kohal ka koostöö teiste spetsialistidega, et leida ühiselt paremaid võimalusi abivajaja toetamiseks. Kui üheskoos tegeletakse kellegi kolmanda osapoolse muredega, on tegemist konsulteerimisega, mis on kaudne abistamine (Treial & Ülviste, 2024). Fookuses on sel juhul lapse abistamine ja tema heaolu ning sisu poolest on tegemist koostööga erinevate ekspertide vahel (Tropp, 2010a). Konsulteerimine võib leida aset kolleegide, teiste erialaspetsialistide ja lapsevanematega (sel juhul käsitletakse vanemat kui eksperti oma lapse senise arengu osas) (Treial & Ülviste, 2024). Protsess põhineb vabatahtlikkusel ning usalduslikul ja toetaval suhtel, et julgustada õpetajat muutusi tegema (Crothers *et al.*, 2008, viidatud Tropp, 2010b j), näiteks kui eripedagoog konsulteerib õppetöös tehtavate kohanduste osas lapse õpetajaga (Treial & Ülviste, 2024). Nõustamine põhineb inimlikel omadustel nagu kuulamisoskus, tundlikkus teiste kogemuste suhtes ning leidlikkus leida raskustele lahendusi (McLeod, 2013). Professionaalsete probleemidega tegeletakse pigem konsulteerimisel, personaalseid probleeme käsitletakse nõustamisel, kui on olemas otsene kontakt abivajajaga (Treial & Ülviste, 2024).

Huvihariduses ja -tegevuses rakendati eripedagoogilist tuge 2014-2016 aastal läbi viidud HUKK-AP pilootprojekt raames, mille eesmärgiks oli toetada tõhustatud ja eritoega laste osalemist huvihariduses Tartu Loodusmajas, sulgpalliklubis Triiton ja Tartu

Lastekunstikoolis (Öövel, 2019). Projekti raames viidi läbi huviringide õpetajatele suunatud meeskonnakoolitusi ning toetati õppematerjalide kohandamisel. Huvikooli töösse kaasati eripedagooge, kes aitasid õppetööd planeerida, õppematerjale kohandada, õppeprotsessi analüüsida ning vahetevahel läbi viia. Projekti järgselt jätkas Tartu Loodusmaja huvihariduse ja -tegevuse töötajatele suunatud koolituse pakkumist erivajadustega laste tõhusamaks kaasamiseks, kuid hetkel on võimalik koolitust vaid tellida.

Vint ja Šuman (2021) on läbi viinud tegevusuuringu, mis sisaldas eripedagoogilist nõustamist lasteaiaõpetajate seas. Töö koosnes kolmest etapist: vaatlus, eripedagoogide poolt läbi viidud koolitus, rühmameeskonna eripedagoogiline nõustamine. Valimi moodustanud õpetajad (N=8) leidsid, et seesugune eripedagoogiline tugi toetas neid kaasava hariduse rakendamisel. Ka uuringu autorid märkasid nõustamise järgselt toimunud vaatlusel muutusi nii rühma keskkonnas kui ka õppe- ja kasvatustegevuste kohandamisel.

Uuringuid kaasava hariduse rakendamise ja tõhususe kohta huvihariduses ja -tegevuses on läbi viidud vähe. Eripedagoogid töötavad haridusasutustes, tervishoiu- või sotsiaalasutustes (Kutsestandard. Eripedagoog..., 2024), kuid huvikoolides enamasti puudub vastav ametikoht. Huviringide juhendajate poolt on aga selge huvi eripedagoogilise toe vastu, et toetada tõhusamalt teistest eristuvaid lapsi huvihariduses ning -tegevuses.

1.4 Uurimistöö eesmärk ja uurimisküsimused

Kaasavat hariduskorraldust rakendatakse Eesti formaalhariduses peavooluna alates 2010. aastast. Huvihariduses ja -tegevuses on kaasamine pigem uurimata valdkond. Huviringides osalemine on aga oluline ka toevajadusega lastele kuuluvustunde loomisel ning arengupotentsiaali realiseerimisel. Huviringides on õpilaste arvud üldjuhul kooliklassist väiksemad, korraldus paindlik, osalemine vabatahtlik ning tegevused seotud laste huvidega. Nende aspektide tõttu võiks toevajadusega õpilaste kaasamine mitteformaalses õppes olla hõlpsamalt teostatav kui formaalhariduses. Samas on huviringi läbi viivatel juhendajatel enamasti informatsioon lapse erivajaduste kohta vähene ja ettevalmistus nendega tegelemiseks lünklik. Huviringide juhendajatele mõeldud ühtne kvalifikatsioonisüsteem on loomisel, seetõttu varieerub juhendajate valmidus kaasava hariduse põhimõtteid huvihariduses ja -tegevuses rakendada. Eelnevast lähtuvalt on uurimisprobleem, miks huvitegevuse juhendajad toevajadusega õpilaste kaasamisel ebaedu kogevad ning kuidas eripedagoogiline nõustamine neid toetaks.

Käesoleva uurimistöö eesmärk on kirjeldada, milliseid õpikeskkonna ja õppetegevuse kohandusi huviringide juhendajad I kooliastme õpilaste kaasamisel rakendavad ning milliseid muutusi toob kaasa juhendaja eripedagoogiline nõustamine. Uurimistöö eesmärgi saavutamiseks on püstitatud alljärgnevad uurimisküsimused:

1. Mida huviringide juhendajad arvavad, et nad on teinud oma tegevuses teistmoodi selleks, et kaasata huviringi tundi toevajadusega õpilasi?
2. Mille poolest erinevad erinevate valdkondade huviringide juhendajate tegevused toevajadusega õpilaste kaasamisel huviringi tundi?
3. Millised muutused toimuvad huviringide juhendajate tegevustes nende enda hinnangul huviringi tundides pärast eripedagoogilise toe saamist?
4. Millist kasu said huviringide juhendajad enda arvates eripedagoogilise toe kaudu?

2. Metoodika

Lähtuvalt magistritöö eesmärgist ja uurimisküsimustest valiti uurimisviisiks tegevusuuring, et mõista sügavamalt probleemi olemust ning seda parandada (Laherand, 2010). Tegemist on haridusteadusliku uuringuga: fookuses on õpetusviiside, praktikate ja meetodite uurimine ning keskendutakse praktika edendamisele üldiselt (Löfström, 2011).

2.1 Valim

Valimi moodustamisel lähtuti selektiivse valimi koostamise põhimõttest, mille kriteeriumiks oli huvihariduse/-tegevuse tüüpilisus ja maksimaalne variatiivsus ning mugavus ehk käepärasus (Kalmus *et al.*, 2015). Magistritöö eesmärgist lähtuvalt oli kriteeriumiks valimi moodustamisel huvialade erinevus ning nõuded huviringi juhendajale: huviringis osalevad I kooliastme õpilased; huviringi juhendaja soovib saada tuge, kuidas tõhusamalt toevajadusega lapsi kaasata. Uuringu valimis oli kolm huviringi juhendajat; valdkonnad, milles juhendajad huviringi läbi viisid, olid loodus, kunst ja muusika. Kõigil uuringus osalenud juhendajatel oli omandatud bakalaureuse tasemel kõrgharidus. Töökogemus huviringi juhendajana oli neil vastavalt 3, 7 ja 25 aastat. Juhendajad ütlesid, et olid varasemalt saanud mingil määral tuge kolleegidelt tööks lastega (sealhulgas toevajadusega õpilased). Kaks juhendajat olid viimase viie aasta jooksul osalenud koolitustel erivajadusega õpilaste toetamiseks huvihariduses/-tegevuses ning üks juhendaja märkis, et on toetunud kirjanduse soovitudele. Täpsemalt on uuringus osalenud juhendajate taustaandmed välja toodud tabelis 1 (kodeeritud uuringu läbiviimise järjekorras).

Tabel 1. Taustinformatsioon uuringus osalejate kohta

	Haridus	Tööstaaz aastates	Koolitused tööks toevajadusega lastega
Juhendaja 1	loodusteaduste õpetaja (bakalaureus), ökoloogia ja bioloogia (magister), loodusvarade kasutamine ja kaitse (magister)	7	psühholoogiat käsitlevad teemad, HEV koolitused
Juhendaja 2	skulptuur (bakalaureus), pärandtehnoloogia loovrakendused (magister lõpetamata)	3	–
Juhendaja 3	koorijuhtimine (bakalaureus), koorijuhtimine (magister lõpetamata)	25	erivajadusega õpilased huvikoolis, erivajadustega laste kaasamine noorsootöös

Uuring viidi läbi I kooliastme õpilastele suunatud huviringi tundides. Täpsem informatsioon huviringi toimumise, korralduse ning laste kohta on leitav tabelist 2.

Tabel 2. Informatsioon huviringi ja õpilaste kohta

	Huviringi nimetus	Sagedus nädalas	Ühe huviringi tunni kestus minutites	Huviringi toimumise koht	Laste koguarv	Toevajadusega laste arv
Juhendaja 1	Loodusteadlased	1	120	labor, talve- ja väliaed, loomatuba	13 (11)	4 (4)
Juhendaja 2	Vormi- ja värviring*	1	60	õpperuum	12 (11)	3 (2)
Juhendaja 3	Solfedžo	2	45	klassiruum	8 (8)	4 (4)

Märkused. *vaadeldud tunnis osales lisaks klassiõpetaja. Sulgudes on märgitud vaadeldud päeval huviringi tunnis osalenud laste arv

Vestlusel küsiti juhendajalt, milliste toevajadustega õpilastega on ta huviringi tundides kokku puutunud. Juhendajad kirjeldasid huviringis olevate laste toevajadust küllaltki sarnaselt ja valdavalt osutati SEK-raskustele (aktiivne, hüperaktiivne, ettearvamatu käitumine, häiriv käitumine, tähelepanu- ja keskendumisraskus, püsimatus, sotsiaalsete oskuste mahajäämus, motoorne rahutus). Vähem märgiti toevajaduse tunnuseid, mis osutavad üldistele õpiraskustele (aeglane tempo, motivatsioonipuudus, töösse lülitumise raskus, mõistmisraskus, nõrk peenmotoorika). Kaks juhendajat viitasid ka mõnele konkreetsele erivajaduse liigile, näiteks Juhendaja 1: *diagnoosi ma ei tea, et ma täpselt ei oska öelda, ma tean, et seal on autistlike kalduvustega, Aspergeri kalduvustega; (...) öeldaksegi, et ongi hüperaktiivsuse*

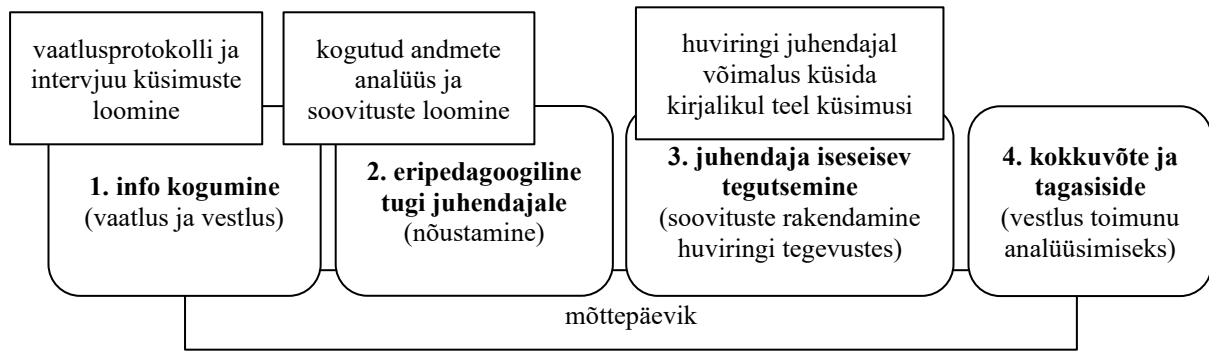
diagnoosiga. Juhendaja 3 märkis: selles klassis konkreetselt on näiteks üks, kes on akadeemiliselt väga võimekas, aga tal on nii Asperger kui ATH, et nagu selline kompleksasi; siis on kaks õpilast, kellel on meil siin ATH diagnoos selles samas grupis.

2.2 Andmete kogumine

Kvalitatiivses uuringus võib andmeid koguda verbaalselt või multimodaalselt (hõlmavad visuaalseid andmeid) (Laherand, 2010). Käesolevas töös koguti usaldusväärse suurendamiseks ja põhjaliku ülevaate saamiseks andmeid nii vaatluse kui ka intervjuu kaudu (Löfström, 2011). Esmalt viidi läbi vaatlus loomulikus keskkonnas, millele järgnesid poolstruktureeritud vormis vestlused huviringi juhendajaga füüsilisel kohtumisel ja veebi teel. Toimunud intervjuude hilisemaks analüüsimiseks heli salvestati ning analüüsi järgselt kogutud andmed kustutati. Koostöö ühe juhendajaga koosnes neljast järjestikusest etapist ning kestis 3 nädalat. Erinevate huviringide juhendajate uuringu etappide läbiviimine oli osaliselt kattuv ning toimus perioodil 24.03.2025 kuni 30.04.2025.

Uuringu perioodile eelnes koostatud vaatlusprotokoll (vt lisa 1) ja esmase vestluse küsimuste (vt lisa 2) loomine. Vaatluse aluseks olnud protokoll põhines CCU (*Classroom check-up*) meetodikal, mille eesmärgiks on hinnata klassiruumi juhtimise tõhusaid strateegiaid (õpikeskkond: ruumi struktureeritus; õpetamine: juhendamine; klassihaldus: ootused käitumisele, reageerimine kohasele ja kohatule käitumisele) (Darney, 2013). Töös kasutatud vaatlusprotokoll eestikeelne variant oli koostatud Tõnu Jürjeni poolt ning seda kohandati ja täiendati vastavalt sihtrühmale uuringu läbiviija poolt. Näiteks asendati mõiste “õpetaja” sõnaga “juhendaja” ning “reeglid” sõnaga “kokkulepped”. Lisaks täiendati Vint ja Šuman (2021) töö raames koostatud vaatlusprotokoll alusel käesoleva töö protokoll kateooriaga „õpetamine“. Hindamisvahendit piloteeriti kahes erinevas huviringi tunnis. Kogutud tagasiside ja magistr töö juhendajate soovitude alusel kohandati küsimuste sõnastust ning muudeti vaatlusprotokoll väidete järjestust.

Põhiuuring koosnes neljast etapist. Tegevusuuringut eristab teistest uurimisviisidest uurija roll, mistõttu kasutati kogu uuringu protsessi dokumenteerimiseks nn mõttepäevikut (i.k. *reflection journal*), mis sisaldas lisaks toimunud sündmustele uurija seisukohti ning mõtteid nähtu ja kuuldu osas terve protsessi vältel (Löfström, 2011). Mõttepäeviku märkmed toetasid uuringu läbi viimist erinevatel etappidel, näiteks soovitude sõnastamine nõustamise eel. Kogu tegevusuuringu etapid on ülevaatlikult kujutatud joonisel 2.

Joonis 2. Tegevusuuringu disain

Osalejate leidmiseks saadeti tutvusringkonnast saadud kontaktide ja/või asutuse kodulehel olevale meiliaadressile kiri (vt lisa 3). Kuna tegevusuuringu puhul on oluline eelnevalt küsida nõusolekut kooli juhtkonnalt ning teavitada uuringus osalevaid osapooli (Löffström, 2011) võeti ühendust nii asutuse juhi kui ka huviringi juhendajaga ning paluti informeerida lapsevanemaid uuringu toimumisest.

Huvihariduses ja -tegevuses on populaarsemad valdkonnad sport, muusika ja kunst (Haridussilm, 2025; Pirk, 2021). Uuringus osalenud juhendajad katsid populaarsetest valdkondadest muusika ja kunsti tegevused. Spordi valdkonna juhendajate leidmine uuringusse ei õnnestunud, kuna asutustele saadetud kiri jäi vastuseta või toodi keeldumise põhjenduseks välja, et selles vanuseastmes keskendutakse võistlusspordile. Kolmas huviala, mida uuringus puudutatakse, on loodusteadused.

2.2.1 Vaatlus ja vestlus

Vaatlused viidi läbi loomulikus keskkonnas tegevustesse sekkumata: uurija osales ühes huviringi tunnis ja tegi vaatljana märkmeid vaatlusprotokollis. Vaatlusele eelnes lühike vestlus juhendajaga taustainformatsiooni kogumiseks huviringi tunni (nimetus, aeg, koht) ja õpilaste kohta (kooliaste, arv, toevajadus(ed)), kogutud andmed kirjutati vaatlusprotokollis. Informatsiooni juhendaja kogemuste kohta koguti enne või peale ringitunni vaatlust, vaadeldud tunni analüüs ja ootused eripedagoogilisele toele olid vestluse teemadeks peale huviringi tunni lõppu. Kõigi uuritavatega lepitati vestluse lõpus kokku järgmise kohtumise aeg.

2.2.2 Nõustamine ja kokkuvõtlik vestlus

Nõustamise läbiviimiseks koostati nõustamiskava struktuur, millele tugineda (vt lisa 4). Kohtumise planeerimisel võeti aluseks eelnevalt kogutud andmed, sealhulgas juhendaja ootused eripedagoogilisele toele. Olulisemad tähelepanekud ja soovitused koondati

huviringist lähtuvalt eraldi faili ning mõtete üle arutleti enne nõustamise läbiviimist magistritöö juhendajatega. Uuriija valmidus nõustamist läbi viia oli saadud Tartu Ülikooli eripedagoogika õpingute jooksul (näiteks õppeaine “Nõustamine eripedagoogikas ja logopeedias (HTEP.01.149)” läbimine 2024/2025. õa).

Kohtumise eesmärk oli arutelu kaudu leida võimalusi toevajadustega õpilaste tõhusamaks kaasamiseks huviringi tundides. Huviringi juhendajate valikul toimusid kõik nõustamised veebi teel. Kohtumine iga juhendajaga kestis tund aega. Soovituste andmisel lähtuti nõustamise käigus esile kerkinud teemadest. Vestluse käigus tehti uurija poolt märkmeid ning kohtumise järgselt saadeti huviringi juhendajate meilile kokkuvõtlik e-kiri (vt lisa 5) arutlusel olnud teemadest. Kirjas fikseeriti kokkulepe järgneva kahe nädala jooksul rakendada juhendaja valitud vähemalt kahte soovitusi huviringi tundides ning järgmise kohtumise aeg. Samuti informeeriti juhendajat võimalusest küsimuste korral uurijaga ühendust võtta.

Järgmises etapis rakendas juhendaja kokkuleppeid iseseisvalt kahe nädala vältel vähemalt kahes järgnevas huviringi tunnis. Ükski uuringus osalenud juhendaja ei kasutanud iseseisva katsetamise perioodil võimalust küsimustega uurija poole pöörduda.

Viimane etapp hõlmas tagasiside kogumist ettevalmistatud küsimuste toel (vt lisa 6). Kohtumisel suunati juhendajat kirjeldama ja analüüsima toimunud muutusi huviringi tegevustes toevajadustega laste kaasamisel, lisaks koguti tagasisidet eripedagoogilise toe tulemuslikkusele. Vestlused toimusid iga juhendajaga eraldi vahetus kontaktis 30–40 minutit.

2.3 Andmeanalüüs

Käesolevas töös viidi kogutud andmetega läbi kvalitatiivne sisuanalüüs kahes osas. Kõigepealt analüüsiti andmeid juhtumipõhiselt ehk vertikaalselt (i.k. *case-by-case analysis*) võttes vaatluse alla korraga ühe juhtumi tervikvalimist (Kalmus *et al.*, 2015). Andmete analüüsi alustati uuringu toimumise ajal, et viia vaatluse ja esmase vestluse alusel läbi nõustamine. Helisalvestised transkribeeriti sõna-sõnalt kasutades Tallinna Tehnikaülikooli kõnetehnoloogia labori poolt loodud vabavaralist eesti keele kõnetuvastuse ja transkriptsiooni toimetamise teenust (Olev & Alumäe, 2022).

Teises osas analüüsiti kogutud andmeid juhtumiülevalt ehk horisontaalselt (i.k. *cross-case analysis*), et võrrelda mitut analüüsivat juhtumit konkreetse teema lõikes eesmärgiga teha üldistusi uuritavas valdkonnas (Kalmus *et al.*, 2015). Sisuanalüüsil kasutati deduktiivset lähenemist toetudes vaatlusprotokolli aluseks olnud CCU (*Classroom check-up*) meetodikale,

mille toel loodi kolm kategooriat: õpikeskkond, õpetamine, klassihaldus (Darney, 2013). Antud lähenemise eesmärk on uuritava nähtuse kontrollimine kindlas empiirilises kontekstis, käesolevas uurimuses oli uurimisvaldkonnaks huviharidus ja -tegevus (Kalmus *et al.*, 2015).

3. Tulemused huviringide kaupa

Uurimistulemused esitatakse juhtumipõhiselt huviringide kaupa. Vaatluse ja vestluste kaudu kogutud andmed esitatakse kolme kategooria kaupa: õpikeskkond (sh aja struktureerimine, õppevahendite ja ruumi kasutamine, õppesisu planeerimine); õpetamine (sh õpilaste aktiveerimine ja abistamine, tagasisidestamine); klassihaldus (sh ootused käitumisele, käitumise juhtimine ja reguleerimine). Iga huviringi puhul tuuakse välja juhendaja poolt kirjeldatud tegevused toevajadusega laste kaasamisel huviringi tundi enne ja pärast eripedagoogilise toe rakendamist ning tagasiside uuringus pakutud eripedagoogilisele toele.

3.1 Loodusteadlased

Loodusteadlaste huviringi tunni vaatlusel ilmnis, et õpikeskkonna puhul oli arvestatud õpilaste vajadustega. Ruumis oli tagatud liikumine ja ligipääs erinevatele vahenditele. Õppetegevuste asukoht oli vaheldusrikas ning planeeritavad tegevused huviringi tunnis olid kajastatud tunnikavas eraldi tahvlil. Aja määratlemisel oli toeks nii juhendaja verbaalne eelhoiatus kui ka heliline taimer. Huviringis olid kasutusel erinevad huvipakkuvad vahendid (näiteks plastiliin, vesi, katsevahendid). Vestlusel täpsustas Juhendaja 1, et õpilased on teadlikud, milliseid vahendeid võib ise võtta ning mille puhul on kasutamiseks luba vaja küsida. Samuti tõi Juhendaja 1 välja paindlikkuse olulisuse õppetegevuste planeerimisel, sealhulgas vabaduse tegutseda õpilaste vajadusi arvestades. Näiteks on aja jooksul tulnud ilmsiks vajadus liikumis- ja puhkepausideks. Vestlusel selgus, et Juhendaja 1 on tunni planeerimisel kogunud sisendit ka õpilastelt ning seetõttu kohandab tegevusi vastavalt: teatud osa tundidest tegeletakse tõsisema õppetööga ning tasakaaluks on ringitundides teemadeks ka vabama olekuga sündmused (näiteks jõulud, kevadpüha).

Õpetamise puhul oli vaatlusel märgata õppetöös näitvahendite ja praktiliste tegevuste mitmekesisust. Õpitavat kujutati läbi katse, abiks skeem, õppijad tegid õpitava mõistmiseks mudeli ning juhendaja pakkus nii rühmale tervikuna kui ka vajadusel õppijatele individuaalselt lisaselgitusi ja näiteid. Õppetegevus oli lastele jõukohane ja huvipakkuv, juhendaja märkas ja kiitis õpilasi õppetöö ajal. Vestlusel ilmnis, et Juhendaja 1 on kasutanud laste motiveerimiseks mängulist lähenemist, näiteks õppimine läbi lauamängu. Samuti on

õpilastel huviringis erinevad loomingulised ja praktilised ülesanded nagu filmi tegemine või teadusteatri etendamine ning tegevused varieeruvad (loomingulisem vs. suunatum tegevus). Juhendaja 1 tõi välja individuaalsete lisäülesannete olulisuse, sealhulgas erinevate vahendite (kaardid, plastiliin) kasutamise toevajadusega laste õpetamisel, seejuures mainis ülesande jõukohasust ning õpilase huvidega arvestamist.

Klassihalduse puhul oli vaatluse käigus märgata juhendaja rahulikku olekut ning järjekindlust käitumise korrigeerimisel. Juhendaja reguleeris käitumist sõnaliselt ning kasutas lisaks toetavaid žeste (sõrme asetamine suule), vajadusel toimus kokkulepete meenutamine juhendaja poolt. Vestlusel kirjeldas Juhendaja 1 käitumise kujundamise erinevaid viise, mida ta on tundides rakendanud. Näiteks on mõju avaldanud õpilastega vestlemine headest tavadest ja kokkulepetest, vastutuse rõhutamine. Juhendaja 1 tõi esile hea suhte ning usalduse olulisust lastega. Positiivne suhe on olukordade lahendamise muutnud lihtsamaks. Kokkuvõtlikult on kajastatud kogutud andmeid uuringu erinevatel etappidel tabelis 3.

Tabel 3. Loodusteadlaste ringi andmed uuringu etappide kaupa

	Vaatlusinfo	Küsitlusinfo
Info kogumine	ÕK: vaheldusrikas õpikeskkond, mitmekesised õppevahendid	õppetegevuse paindlikkus, õpilaste soovidega/vajadustega arvestamine
	ÕP: näitvahendite ja õppetegevuste mitmekesisus, individuaalne tagasiside	mänguline lähenemine, ülesannete jõukohastamine, individuaalsed lisäülesanded
	KH: kokkulepete meeldetuletamine, juhendaja järjekindel ja rahulik olek	arutelu olulisus käitumise kujundamisel, õpetaja ja õpilaste vaheline hea suhe
Eripedagoogiline nõustamine	Kokkulepped juhendajaga	
	ÕK: liikumispausid õppetöö hulgas, ÕP: küsimuste toel õpilaste aktiveerimine	
	Juhendaja eneseanalüüs	Tagasiside uuringule
Kokkuvõte	aktiivsete liikumistegevuste hulga suurendamine tagas rahulikuma tunni, küsimused aktiveerisid ja kaasasid õpilasi ning tagasid kaasamõtlemise	kasulikud olid konkreetsed nõuanded ja meili peale saadetud kokkuvõtlik e-kiri Soovitus: jaotada tugi terve aasta peale

Märkused. ÕK – õpikeskkond, ÕP – õpetamine, KH – klassihaldus

Eripedagoogilise toe osas pidas Juhendaja 1 oluliseks arutlemise ja kogemuste vahetamise võimalust. Juhendaja 1 tunneb, et tuleb toime, kuid toetava tegurina hindab võimalust kellegagi rääkida. Vastustest ilmnes, et Juhendaja 1 väärtustab nii eneseanalüüsi (näiteks märgata käivitavaid tegureid) kui ka koostöö võimalusi. Nõustamise osas oli Juhendaja 1

ootuseks saada konkreetseid eripedagoogilisi soovitusi ja nõuandeid, millele õpetamisel tähelepanu pöörata. Juhendaja 1 valikul osutusid kokkulepeteks: sagedasemate liikumispauside põimimine tundidesse, teadlik küsimuste esitamine lastele andes võimalusi tegevust kommenteerida.

Viimasel vestlusel mainis Juhendaja 1, et püüdis nõustamisel jutuks olnud soovitusi rakendada ka teiste õpilastega. Juhendaja 1 katsetas eraldi liikumispauside asemel tunnikava kohandamist, et liikumine oleks sagedasem, kuid tegevuste loomulik osa (näiteks vaatlustegevus loomatoas/talveaias). Sealjuures märkas Juhendaja 1, et vaatlustegevus motiveerib lapsi hoogsalt eelnevat tööd lõpetama ja tegevuse lõppedes koristama. Juhendaja 1 lisas, et aktiivsete tegevuste korral (näiteks õues vaatlemine ja jooksmine) ei teki õppetegevusse pausi vajadust ja tund läheb kergemini. Teine kokkulepe, milleks oli küsimustega laste aktiveerimine, oli Juhendaja 1 sõnul tõhus, kuna annab tagasisidet (*just et kuidas nad on mõistnud ülesannet, mida nad siis nüüd tegema hakkavad*) ja muudab tunni sujuvamaks. Juhendaja 1 sõnul on küsimuste esitamine üks oluline tundi kaasamise võimalus, lisaks distsipliinile tagab see õpilaste kaasamõtleamise. Mõlema kokkulepitud soovitusel puhul tõi Juhendaja 1 välja, et jätkab nende teadlikku kasutamist.

Juhendaja 1 sõnul oli uuringus osalemine põnev ja iseseisev katsetamine huvitav (*(...) mõtlesin, et millest me rääkisime, et prooviks ja vaataks, et kuidas see töötab*). Kõige kasulikumaks pidas Juhendaja 1 konkreetseid nõuandeid ja kokkuvõtliku e-kirja nõustamise järel. Samuti ütles Juhendaja 1, et ta soovitaks kindlasti eripedagoogilist tuge kolleegile, kuna näeb selle kasulikkust (*annab võimaluse selle üle mõelda ja iseennast analüüsida, häid nippe saada, rääkida põhimõtteliselt kolleegiga, kellel on ka samad oskused või ühesõnaga kogemus ja võib-olla palju parengi*). Tagasisidena uuringule tõi Juhendaja 1 välja ettepaneku jaotada eripedagoogiline tugi terve aasta peale, et oleks võimalik süvendatult konkreetseid asju proovida ja nende kasutegureid võrrelda.

3.2 Vormi- ja värviring

Vaadeldud vormi- ja värviringi tunnis osales lisaks juhendajale abilisena ka õpilaste klassiõpetaja. Õpikeskkond oli kohandatud vastavalt, et mõlemal täiskasvanul oli võimalus toetada kõiki õpilasi, kes olid jaotatud kahte gruppi ning paiknesid kahe suurema kõrvuti asuva laua taga. Liikumisteed ruumis olid vabad ning võimaldasid täiskasvanutel näha ja jõuda kõigi lasteni. Õppevahendeid jagus igapähele ja need olid paigutatud kättesaadavalt laua keskele. Individuaaltöö valmimisel jäi lastel vaba aega enne huviringi lõppu tegeleda ruumi

teises osas olevate meelistegevustega (lauamäng, joonistamine). Vestlusel tõi Juhendaja 2 samuti esile töövahendite võrdse jaotumise õpilaste vahel. Juhendaja 2 tõi välja õppetöös laste arengutasemest lähtumise ja selle arvestamise õppetegevuste planeerimisel. Ta kirjeldas õppetöö planeerimisel eeltöö olulisust, et jääda tegevustega aja sisse (*peangi tegema mingid asjad ise eelnevalt ära, et lapsed saaks ikkagi selle põhitegevuse juures osaleda*).

Õppetegevuse algus oli paindlik, lastele oli tegevus huvipakkuv ja jõukohane. Juhendaja 2 kiitis ja tunnustas õpilasi ning suunas üksteiselt õppima tuues esile laste töid. Vaatlusel oli märgata individuaalset abistamist. Vestlusel kirjeldas Juhendaja 2, et mõne õpilase puhul on toeks kõrvale istumine ning küsimustega suunamine. Samuti pidas Juhendaja 2 toetavaks motiveerimist ja tunnustamist. Tema jaoks on oluline õpilase loomingulise lähenemise toetamine ja eduelamuse kogemine. Uuringu etappidel kogutud andmed on kokkuvõtlikult kirja pandud tabelis 4.

Tabel 4. Vormi- ja värviringi andmed uuringu etappide kaupa

	Vaatlusinfo	Küsitlusinfo
Info kogumine	ÕK: individuaalsed õppevahendid, võimalus ruumis vabalt liikuda, lisategevusteks mängud	eeltöö (vahendid, aeg) olulisus õppetegevuste planeerimisel
	ÕP: õpilaste tunnustamine (sh eeskujuks toomine), individuaalne juhendamine ja abistamine	laste arengutasemest ja oskustest lähtumine, loova eneseväljenduse toetamine
	KH: õppija individuaalne positiivne suhtlus juhendajaga, käitumise korrigeerimisel toeks klassiõpetaja	ootamisel asendustegevuste pakkumine
Eripedagoogiline nõustamine	Kokkulepped juhendajaga	
	ÕP: ühine huviringi tunni alustamine, KH: emotsioonide mahalaadimise ja tähelepanu koondamise eesmärgil vaikuse minutite rakendamine	
	Juhendaja eneseanalüüs	Tagasiside uuringule
Kokkuvõte	ühine tunni alustamine distsiplineeris, toetas tähelepanu koondamisel ja tunni fookuse hoidmisel	kasulikud mõtted klassihalduse teemal (nt kuidas tähelepanu koondada)

Märkused. ÕK – õpikeskkond, ÕP – õpetamine, KH – klassihaldus

Klassihaldusega tegeles vaatlustunnis nii Juhendaja 2 kui ka klassiõpetaja. Igal lapsel oli võimalus saada täiskasvanuga positiivse suhtluse kogemus. Mõlemad täiskasvanud kasutasid laste käitumise korrigeerimisel selget ja lühidat kõnet. Vestlusel tuli ilmsiks, et Juhendaja 2 hinnangul on sellise huviringi tegevuse jaoks lapsi natuke palju, et kõike hallata. Toetava

asjaoluna tõi Juhendaja 2 välja klassiõpetaja osaluse (*(...) õnneks selline abistav asjaolu on õpetaja, mõnikord on neid kaks isegi*). Juhendaja 2 märkis, et kahe õpetaja korral, kui mõlemad istuvad õpilastega laua taga, on olnud tund rahulikum. Peale selle leidis Juhendaja 2, et oma järjekorra ootamisel on lastele toeks asendustegevuse pakkumine (näiteks telefonimäng).

Eripedagoogilise toe osas tõi Juhendaja 2 välja enda avatud meele soovitude ja mõtete kuulamisel. Kõrvaltvaataja pilgu läbi soovis Juhendaja 2 saada nõu, kuidas märgata ja innustada lapsi ning tagada tunni sujuvus. Vaadeldud tundi analüüsis kirjeldas Juhendaja 2, et mõnikord esineb raskusi tunni alustamisel. Nõustamise käigus valis Juhendaja 2 kokkulepeteks ühise tunni alustamise ning ümberlülitumise ja tähelepanu koondamise toetamiseks vaikuseminutite läbi viimise liivakellaga.

Viimasel kohtumisel märkis Juhendaja 2, et läbimõeldud tunni algused olid kasuks (*mõlemas mul oli häälest ära ja siis selles mõttes oli nagu kasulik, et natukene olid need rohkem läbi mõeldud, eriti need algused*), see distsiplineeris, võimaldas suunata õpilaste tähelepanu ning panna paika tunni fookuse. Juhendaja 2 kirjeldas, et vahendite eemaldamine laua pealt enne töö alustamist oli efektiivne, see andis võimaluse kõigepealt näidata raamatust näidistoid ning suunata lapsi enda tööd läbi mõtlema ja planeerima. Vestlusel aga selgus, et liivakella kasutamine eeldatavaid tulemusi ei andnud. Juhendaja 2 hinnangul ei võtnud lapsed uut tööriista omaks, kuna eelnevalt oli terve aasta tegutsetud vabas vormis.

Juhendaja 2 tõi välja, et pole otseselt õpetamist õppinud ning seetõttu oli hea, et uurija sai jälgida ja nõu anda. Nõustamine andis talle enda sõnul enesekindlust (*kui ma muidu olen hästi nagu intuitsiooni pealt tegelenud asjaga, siis on võib-olla hea teada, et mingid asjad võin jätta ja mingeid asju parandada enda juures*) ning kõige kasulikum oli korra haldamist puudutavad mõtted, näiteks tähelepanu koondamine. Juhendaja 2 soovitaks kindlasti sellist eripedagoogilist tuge ka kolleegidele, kuna sai proovida nõuandeid rakendada ning teinekord võivad väikesed asjad õnnestumisele kaasa aidata. Samuti lisas Juhendaja 2, et kasutatud lähenemine oli pingevaba ning soovitud on midagi muud kui näiteks ettekirjutused.

3.3 Solfedžo

Solfedžo ringitunni vaatlus toimus tavapärase paigutusega klassiruumis. Õpikeskkonna puhul oli arvestatud õpilaste isikliku töökeskkonna ja õppevahenditega. Ruumis oli tagatud liikumine ja ligipääs ühiskasutuses olnud vahenditele ning seinad olid dekoreerimata. Vestlusel tõi Juhendaja 3 välja, et õpilaste toetamisel aitab ajaline määratlus (*ma olen vahel*

teinud, et näiteks me tegeleme selle ülesandega 10 minutit, ükskõik kui kaugele sa jõuad, aga vähemalt sa tegeled 10 minutit sellega, et kui see 10 minutit saab läbi, siis okei, paned kõrvale, jõudsid, palju jõudsid).

Õpetamisel hoidis Juhendaja 3 sobivat töötempot. Õppetegevused sisaldasid nii ühistegevusi kui ka individuaalset tööd. Juhendaja 3 kontrollis ning tagasisidestas (sh kiitis) individuaaltööd. Õpilasi kaasati õppetöösse küsimuste toel. Juhendaja 3 tõi vestlusel välja individuaalse lähenemise ja ülesannete jõukohastamise. Koduste tööülesannete puhul aitab Juhendaja 3 sõnul interaktiivne lähenemine (*lastele väga meeldivad, kui nad saavad arvutis teha või telefonis või tahvlis või mingisugused sellised interaktiivsed ülesanded*), õpilastele on oluline kohene tagasiside. Lisaks tõi Juhendaja 3 välja, et üheskoos laulmine toetab tähelepanu püsimist. Vestlusel leidis Juhendaja 3, et oluline on kohaneda õpilaste erivajadustega ja vajalik on katsetada erinevaid lähenemisi (*(...) et kuna minul endal ei ole sellist erivajadustega laste õpetamise mingisugust erilist haridust või mingit sellist asja ei ole, siis ongi selline leiutamine käib, et, mis võiks aidata ja mis mitte*). Tabelis 5 on välja toodud kokkuvõtlikult uuringul kogutud teave.

Tabel 5. Solfedžo-ringi andmed uuringu etappide kaupa

	Vaatlusinfo	Küsitlusinfo
Info kogumine	ÕK: õpilastel on oma töölaud ja -vahendid, seinad on dekoreerimata	töö tegemiseks kuluva aja määramine
	ÕP: sobiv töötempo, individuaalne tagasiside, abistamine nii grupis kui ka individuaalselt	interaktiivsed õppeülesanded, kohene tagasiside
	KH: oodatud käitumise sõnastamine, liikumise võimaldamine õpilastele	asendus- ja lisäülesanded, koostöö lapsevanemaga
Eripedagoogiline nõustamine	Kokkulepped juhendajaga	
	ÕK: liikumispausid õppetöö keskel, ÕP: positiivse märkamise ja tunnustamine õppetöös, KH: kirjalikud kokkulepped	
	Juhendaja eneseanalüüs	Tagasiside uuringule
Kokkuvõte	liikumispausid tunni keskel muutsid õpilased rahulikumaks, lastele meeldis üksteise tööde kontrollimine ja tagasisidestamine, kirjalikud kokkulepped distsiplineerisid	universaalsed nõuanded, teotsa kätte näitamine
		Soovitus: pikem iseseisev katsetamise periood

Märkused. ÕK – õpikeskkond, ÕP – õpetamine, KH – klassihaldus

Vaatluse käigus oli märgata klassihalduse puhul juhendaja ennetavat tegutsemist: sobiva käitumise sõnastamine enne ülesande esitamist. Juhendaja 3 kasutas käitumise korrigeerimisel selget ja lühidat kõnet. Käitumise sõnalisele reguleerimisele lisaks kasutas juhendaja toetavaid žeste (käe üles tõstmine avatud peopesaga). Juhendaja loal oli õpilastele võimaldatud huviringi tunni ajal füsioloogiliste vajaduste rahuldamiseks klassist välja liikuda. Vestluse käigus tõi Juhendaja 3 välja, et ootamise toetamiseks annab ta õpilastele tihtipeale kirjaliku töö, osade õpilaste puhul annab individuaalseid liikumist sisaldavaid ülesandeid (näiteks õpikute jagamine). Juhendaja 3 tõi käitumise korrigeerimisel esile koostöö lapsevanemaga (küsis nõu, et mis võiks lapse puhul kõige paremini toimida).

Eripedagoogilise toe puhul oli Juhendaja 3 ootuseks saada “lihtsaid nippe”, mis aitaks lapsi paremini mõista ja toetada ning saavutada klassis rahulikumat õhkkonda. Juhendaja 3 soovis nõu pidada selle üle, kuidas tagada tunnikord ning õpetada lapsi süvenenumalt töötama. Nõustamise tulemusel valis Juhendaja 3 kokkulepeteks liikumispauside planeerimise huviringi tunni keskele, positiivse märkamise ja tunnustamise õppetöös õpilaste omavahelises koostöös ning oli valmis looma lastega üheskoos kokkulepped.

Viimasel kohtumisel tõi Juhendaja 3 välja mitmeid soovitusi, mida ta jõudis rakendada nii vaadeldud huviringi rühmas kui ka teiste õpilastega. Juhendaja 3 sõnul olid õpilased rahulikumat, kui liikumispausid planeerida tunni keskele, et tekiks korraks võimalus end vabaks lasta. Tema sõnul meeldis lastele üksteise tööde kontrollimine ja tunnustamine. Lisaks tõi Juhendaja 3 välja, et püüab olla eeskujuks ja märgata, kui lapsed midagi hästi teevad või käituvad. Kirjalikud kokkulepped fikseeriti õpilastega üheskoos ning rikkumisele järgnevad tagajärjed pakkusid lapsed ise välja. Juhendaja 3 sõnul läksid järgnevad tunnid kenasti ja korrarikkumiste arv vähenes. Kokkulepete rakendamise juures lisas ta, et tunni alguses tuleb lihtsalt kokkulepped meelde tuletada. Toevajadusega õpilaste puhul tõi Juhendaja 3 veel esile kirjaliku tunnikava olulisuse, mis muutis tunni rahulikumaks.

Juhendaja 3 tõi välja, et nõustamisel saadud nõuanded olid universaalsed ning neid on võimalik kasutada kõigiga, saadud tööriistad ja nipid toetavad kõigile meeldiva keskkonna loomist (*see [eripedagoogiline tugi] on andnud mulle neid tööriistu, millega hakkama saada. Üks asi viib teiseni, et kui ma mingisugust asja proovin, võib-olla mul lihtsalt tuleb veel mõte, et äkki prooviks veel nii, see ongi nagu selline teeotsa kätte juhutamine*). Eripedagoogilist tuge soovitaks Juhendaja 3 kindlasti, sest kõrvaltvaataja pilk võib märgata ja suunata asju teistmoodi nägema. Lisaks tuli Juhendajaga 3 arutlusele eripedagoogi ametikoht huvikoolis (*(...) kes aitab õpetajat ja samas, kui on selline hea eripedagoog, siis laps tunneb ka seda, et teda toetatakse. Tegelikult oleks see ülioluline. Ma ei eelda seda, et kogu aeg oleks keegi*

olemas, aga nagu oleks kellegi poole pöörduda). Tagasisidena uuringule tõi Juhendaja 3 välja, et iseseisev kokkulepete rakendamise periood oleks võinud olla pikemat aega.

4. Arutelu

Kaasav hariduskorraldus eeldab õppe kohandamist lapse vajadustele vastavalt, et toetada noore võimete ja potentsiaali maksimaalset arendamist (Innove, 2020). Huvihariduses- ja tegevuses osalemisel on õppija huvid ja vajadused kesksel kohal (Huviharidus, 2024), kuid varasematele uuringutele tuginedes ilmneb tõsiasi, et huviringide juhendajad tunnevad vajadust lisatõe järele erivajadusega lastega tööks (Kallau, 2017; Kivistik *et al.*, 2023; Mustonen, 2023). Käesoleva töö eesmärk oli kirjeldada, milliseid õpikeskkonna ja õppetegevuse kohandusi huviringide juhendajad I kooliastme õpilaste kaasamisel rakendavad ning milliseid muutusi toob kaasa juhendaja eripedagoogiline nõustamine. Valimi moodustasid kolm erineva valdkonna huviringi juhendajat, kes pakkusid huviharidust/-tegevust I kooliastme õpilastele. Igas huviringis osales juhendaja hinnangul koos teistega 3-4 toevajadusega õpilast. Tulemuste üle arutletakse uurimisküsimuste kaupa.

Mida huviringide juhendajad arvavad, et nad on teinud oma tegevuses teistmoodi selleks, et kaasata huviringi tundi toevajadusega õpilasi?

Huviharidus ja -tegevus paikneb mitteformaalse õppe all, mis põhineb paindlikkusel ning individuaalse ja sotsiaalse õppimise tasakaalul (Mitteformaalne ja..., *s.a.*). Lapse huvidest lähtumine on huvihariduses ja -tegevuses esiplaanil (Huviharidus, 2024; Noorsootöö seadus, 2010), sellele pöörasid tähelepanu ka uuringus osalenud juhendajad. Huviringide juhendajad tõid välja, et on õpilaste toetamiseks mõelnud õppevahendite hulga ja kasutamise peale; õppetegevustes lähenenud lastele individuaalselt, kohandades ülesannete raskusastet; planeerinud lisategevusi ning pakkunud vajadusel täiendavat juhendamist. Sellised õpetaja oskused kajastuvad ka uuenenud õpetaja kutsestandardis õppijate toetamise kompetentsi hulgas (Kutsestandard. Õpetaja..., 2025). Juhendajad tõid huviringis märgatud toevajadustena välja nii õpilaste SEK-raskusi kui ka õpiraskusi. SEK-raskuste puhul on sagedane tähelepanu otsiv ja korda rikkuv käitumine (Jürjen, 2020; Rogers, 2011). Käitumise kujundamisel pidasid huviringide juhendajad oluliseks turvalise suhte olemasolu lapsega ja õpilastega vestlemist käitumistemadel.

Vestlusel kogutud info põhjal kohandavad juhendajad toevajadusega õpilasi kaasates kõige enam õppe sisu ja õppekorraldust. Selle põhjuseks on tõenäoliselt põhjalikud teadmised

õpetatavast teemast ning oskus mitmekülgsest läheneda. Juhendajate sõnul on huviringis märkimisväärne vabadus õppetegevuste planeerimisel ning õppijate arv on võrreldes kooliklassidega väiksem, eelnimetatu võimaldab teha tuge vajava õppija jaoks kohandusi paindlikult. Mitteformaalse õppe paindlikkus ja õppijakesksus loovad selleks sobivad tingimused (Mitteformaalne ja..., s.a.). Eripedagoogilise toe osas soovisid juhendajad saada tagasisidet, millele õpetamisel tähelepanu pöörata, kuidas märgata, toetada ja innustada toevajadusega õpilast. See võib tuleneda sellest, et nad tunnetasid oma teadmiste ja oskuste vähesust erivajadustega lastega tööks (Kivistik *et al.*, 2023; Kõiv *et al.*, 2016; Mustonen, 2023).

Mille poolest erinevad erinevate valdkondade huviringide juhendajate tegevused toevajadusega õpilaste kaasamisel huviringi tundi?

Huvihariduses ja -tegevuses on populaarsed valdkonnad sport, muusika ja kunst (Haridussilm, 2025; Pirk, 2021). Uuringus osalenud juhendajad viisid huviringe läbi looduse, kunsti ja muusika valdkondades. Märkimisväärseid erinevusi huviringide juhendajate tegevustes toevajadusega õpilaste kaasamisel vaatluse käigus ei ilmnunud, enamasti rakendati õppijakeskset lähenemist, mis on huvihariduses ja -tegevuses kesksel kohal (Huviharidus, 2024). Küll aga varieerus vaatluse põhjal kohanduste tegemise osakaal kategooriate kaupa tulenevalt huviringi spetsiifikast. Loodusteadlaste ringi puhul kohandas juhendaja enam õpikeskkonda, kasutas õppetöös elulisi ja praktilisi vahendeid ning viis tegevusi läbi erinevates keskkondades. Vormi- ja värviringis oli suurem osakaal õpetamise kohandamisel, fookuses oli käeline tegevus ja juhendajal oli vaja pakkuda sagedamini individuaalset tuge (sealhulgas koostegutsemine) ning võimalus toetada laste loomingulisust. Solfedžo-ringis vaheldus õpetamisel iseseisev töö ja ühistegevus ning juhendaja andis õpilastele käitumisjuhiseid ning rohkesti individuaalset vahetut tagasisidet, aitas hoida töötempot.

Erinevad lähenemised toevajadusega õpilaste kaasamisel sõltuvad paljuski juhendaja ettevalmistusest. Huviringi juhendajate haridus oli seotud huvihariduse ja -tegevuse kitsama valdkonnaga. Käsiloleva kvalifikatsiooninõuete reformi eesmärk on kehtestada noortevaldkonna töötajatele kvalifikatsiooninõuded (Kvalifikatsioon, 2025), mis seni on olnud ebamäärased (Kivistik *et al.*, 2023). Varasematest uuringutest huviringide juhendajate seas ilmneb vajadus toe järele erivajadusega lastega tööks (Kallau, 2017; Kivistik *et al.*, 2023; Mustonen, 2023), mis tuli esile ka käesolevas uuringus. Haugas jt (2024) andmetel on huvihariduse ja -tegevuse juhendajatel raskusi pääseda üldhariduse õpetajatele mõeldud täiendkoolitustele. Läbi viidud uuringus tõid kaks juhendajat välja erinevaid koolitusi, mille

nad olid läbinud eesmärgiga saada tuge tööks toevajadusega õppijatega. Sellegipoolest töid uuringus osalenud juhendajaid välja vajaduse koostööks eripedagoogiga, mille tõhusust on näidanud ka varasemad uuringud (Kallau, 2017; Rihter *et al.*, 2023; Vint & Šuman, 2021). Töö käigus selgus, et juhendajatel on baastadmised olemas, aga nende rakendamisel praktikas soovitakse kõrvaltvaataja pilku ja tuge.

Millised muutused toimuvad huviringide juhendajate tegevustes nende endi hinnangul huviringi tundides pärast eripedagoogilise toe saamist?

Eripedagoogi töös on seoses kaasava hariduse rakendamisega esile tõusnud koostöö ja nõustamise olulisus õppijate toetamisel (Malva, 2024). Kallau (2017) töös tuli esile koostöö vajadus eripedagoogiga ka huvihariduses ja -tegevuses. Käesolevas uuringus rakendasid huviringide juhendajad mitmeid nõustamisel aruteluks olnud soovitusi. Kokkulepete osas valiti juhendajate poolt enam välja õpilaste tähelepanu koondavaid ja keskendumist toetavaid võtteid (liikumispausid, ühine alustamine, küsimustega aktiveerimine). Huviringide juhendajad märkasid ja väljendasid mitmeid positiivseid muutusi peale kokkulepitud muudatuste tegemist huviringi tundides, kõige enam ilmsid kasutegurid klassihalduses. Kohandused õppetöös aitavad ennetada lastel tekkivaid õppimiskursusi (Schults, 2024), mis võivad muuhulgas väljenduda käitumiskursustena (Pruulmann, 2010). Juhendajate poolt uuringu alguses enim välja toodud SEK-raskusi, näiteks klassiruumis sagedasti esinev tähelepanu otsiv käitumine, aitas vähendada uuringus rakendatud CCU meetodika, mis keskendub positiivse märkamisele ja tunnustamisele (Darney, 2013). Nimelt kirjeldasid juhendajad, et nõustamisel saadud soovitude rakendamine tagas distsipliini ja muutis tunnid sujuvamaks, õpilased olid rahulikumad. Kõik juhendajad töid kokkuvõttes välja, et nad jätkavad nõustamiselt saadud soovitude täielikku või osalist rakendamist. Kaks juhendajat lisasid, et jõudsid uuringu jooksul kokkuleppeid katsetada ka teiste õpilastega ning töid sealjuures välja võtete tõhususe. Kaasav haridus tähendab muuhulgas kuuluvustunde pakkumist, juhendajal tuleb pingutada, et erinevad õpilased saaksid ühiselt koos tegutseda. Seega eripedagoogiline tugi oli juhendajate hinnangul abiks toevajadusega (SEK-raskustega) õpilastele, kuid toetas ringitunni sujuvat toimumist kõikide jaoks.

Millist kasu said huviringide juhendajad enda arvates eripedagoogilise toe kaudu?

Üldhariduskoolides rakendatakse õpilaste toetamiseks üldist, tõhustatud ja erituge, mille elluviimisel on õpetajale toeks eripedagoog (PGS, 2010). Eripedagoogi roll on muuhulgas nõustamise läbi toetada soodsa arengukeskkonna loomist erivajadusega lapsele (Tropp *et al.*,

2010). Antud uuringus tõid kõik huviringide juhendajad välja, et nad said eripedagoogilise toe läbi konkreetseid nõuandeid ja mõtteid toevajadustega õpilaste jaoks. Juhendajad tõid üksmeelselt esile, et nad soovitaksid sarnast lähenemist ka kolleegidele, eriti väärtustati konkreetseid soovitusi ja lisati, et sedalaadi tugi võiks kesta pikemat aega. Rihter jt (2023) järeldasid, et koostöö tõstab õpetaja enesekindlust kaasamise osas. Läbi viidud uuringus tõi samuti üks juhendajatest esile, et eripedagoogiline tugi andis talle enesekindlust.

Eripedagoogilise nõustamise järgselt rakendasid kõik juhendajad enda sõnul saadud soovitusi huviringi tundides (sealhulgas teiste rühmade puhul) ning olid valmis neid ka edaspidi kasutama. Kompetentsustunde najal on juhendajad positiivsemalt meelestatud erinevate õppijate toetamiseks (Malva, 2024).

Magistritöö tugevused ja piirangud

Käesoleva magistritöö tugevuseks on selle panus uurimisvaldkonda, mida on seni käsitletud vähesel määral. Tulemustest ilmnes eripedagoogilise toe vajalikkus ning lühiajalise uuringu käigus paranes tõhusus toevajadustega laste kaasamisel huviringi tundi. Uurija sai kogemuse eripedagoogilisest nõustamisest huvihariduses, mis rajanes eelneval infokogumisel, selle läbitöötamisel, ja kogunud huviringi juhendajate sõnul õnnestus hästi. Oluline on arvestada, et käesoleva töö tulemused põhinevad kolme huviringi tundide vaatlusel ja kolme juhendaja hinnangutel. Seetõttu ei pruugi järeldused olla laiemalt ülekantavad huvihariduse ja -tegevuse kontekstis. Töö mahu piiratuse tõttu ei olnud võimalik kordusvaatluse läbi viimine pärast soovitude rakendamist. Siiski saab tulemustest järeldada, et huvihariduse ja -tegevuse kättesaadavuse tagamiseks kõikidele õppijatele on oluline pakkuda huviringi juhendajatele tuge erivajadustega lastega tööks. Edaspidiseks on uurimist väärt eripedagoogilise toe mõju spordis, mis on kõige populaarsem valdkond. Samuti tasub nõustamise tõhusust hinnata pikemaajalisema perioodi jooksul nii, nagu juhendajate tagasisidest ilmnes. Ka oleks huvitav täpsustada, kuidas toimub ja toimib huviringi juhendajate omavaheline koostöö seoses toevajadusega laste kaasamisega.

Tänu sõnad

Südamlik tänu töö juhendajatele Pille Häidkindile ja Heidi Öövlile nende järjepideva ning toetava juhendamise eest. Soojad tänu sõnad kõigile huviringide juhendajatele, kelle panuseta ei oleks lõputöö teoks saanud. Samuti soovin tänada enda perekonda, kursusekaaslasi ja sõpru mõistva ning motiveeriva suhtumise eest. Siiras tänu kõigile, kes olid töö valmimisel toeks.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Laura-Liis Nõmme

/allkirjastatud digitaalselt/

21.05.2025

Kasutatud kirjandus

- Cooper, P. (2005). Biology and Behaviour: The Educational Relevance of a Biopsychosocial Perspective. In P. Clough, P. Garner, J. T. Pardeck, & F. K. O. Yuen (Eds.), *Handbook of Emotional & Behavioural Difficulties* (pp. 105-121). SAGE Publications.
- Darney, D. J. (2013). The classroom check-up: Modularizing effective classroom management interventions to support teacher implementation. University of Missouri-Columbia. <https://doi.org/10.32469/10355/40057>
- Eesti Vabariigi haridusseadus (1992). *Riigi Teataja I 15.03.2022, 4*.
<https://www.riigiteataja.ee/akt/13335923?leiaKehtiv>
- Gilor, O., Klibanski, H., & Kfir, D. (2022). Implementation and organisation of leisure activities for children with disabilities: coping with difficulties. *International Journal of Disability, Development and Education*, 69(2), 491-509.
<https://doi.org/10.1080/1034912X.2020.1719985>
- Haridus- ja Teadusministeerium. (s.a.). *Noortevaldkonna arengukava 2021-2035*.
https://www.hm.ee/sites/default/files/documents/2022-09/2._noortevaldkonna_arengukava_2021-2035_kinnitatud_12.08.21.pdf
- Haridussilm. (2025). *Huvihariduse ülevaade*.
<https://www.haridussilm.ee/ee/huviharidus/huviharidus/huviharidus-ulevaade>
- Haugas, S., Allemann, M., Kendrali, E., & Mägi, E. (2024). Kvalifikatsiooninõuete kehtestamine noortevaldkonnas töötamiseks: välisriikide noortevaldkondade ja Eesti sidusvaldkondade kogemuste analüüs samasisuliste reformide elluviimisel. Tallinn: Mõttekoda Praxis.
- Huviharidus*. (2024). <https://www.hm.ee/uldharidus-ja-noored/noortevaldkond/huviharidus>
- Huvihariduse ja huvitegevuse toetamise kord (2019). *Riigi Teataja IV 06.04.2022, 23*.
<https://www.riigiteataja.ee/akt/406042022023>
- Huvihariduse toetused (2022). *Riigi Teataja IV 2024, 6*.
<https://www.riigiteataja.ee/akt/428042022007?leiaKehtiv>
- Huviharidus ja huvitegevus*. (s.a.). <https://haridusportaal.edu.ee/artiklid/huviharidus-ja-huvitegevus>
- Huviharidusstandard (2007). *Riigi Teataja Lisa 2007, 27, 474*.
<https://www.riigiteataja.ee/akt/12809661>

- Innove. (2020). *Juhendmaterjal õpilase toetamiseks koolis*. <https://rajaleidja.ee/wp-content/uploads/2020/02/Juhendmaterjal-%C3%B5pilase-toetamiseks-koolides-07.02.2020.pdf>
- Jürjen, T. (2020). *Käitumise tugikava koostamise ja rakendamise juhendmaterjal*. <https://sisu.ut.ee/ktk/>
- Kallau, K. (2017). *Pärnu munitsipaalhuvikoolide õpetajate suhtumine erivajadustega õpilaste kaasamise huvikooli* [magistritöö, Tallinna Ülikool]. ETERA. <https://www.etera.ee/s/FfVnsXSBmS>
- Kalmus, V., Masso, A., & Linno, M. (2015). Kvalitatiivne sisuanalüüs. K. Rootalu, A. Masso, & T. Vihalemm (toim), *Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas*. <https://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys/>
- Kaudne, L. (2024). Laste sotsiaal-emotsionaalse pädevuse arengu toetamine. Ä. Leijen (toim), *Kaasav haridus* (lk 205-251). TÜ Kirjastus.
- Kiive, E. (2024). Õppimiskeskuste bioloogilised alused. P. Häidkind, & P. Soodla (toim), *Erivajadustega õppijad Eesti haridussüsteemis: märkamine, hindamine ja õpetamine* (lk 31-55). TÜ Kirjastus.
- Kim, M., Jung, J., & Yun, J. (2024). Prevalence of school-based extracurricular sport and physical activity participation among children with disabilities. *International Journal of Disability, Development and Education*, 71(1), 1-12. <https://doi.org/10.1080/1034912X.2022.2060947>
- Kivirand, T., & Nelis, P. (2024). Kaasav hariduskorraldus õppeasutuse tasandil. Ä. Leijen (toim), *Kaasav haridus* (lk 59-85). TÜ Kirjastus.
- Kivistik, K., Käger, M., Pesti, M., Juuse, L., Toomik, K., & Aavik, A.-L. (2023). *Eesti noortevaldkonna töötajaskonna töötingimused. Uuringu lühiaruanne*. MTÜ Balti Uuringute Instituut.
- Kutsestandard. Eripedagoog, tase 7.* (2024). <https://www.kutseregister.ee/ctrl/et/Standardid/exportPdf/11205094/?nocache=o1781b4e9c>
- Kutsestandard. Õpetaja, tase 6.* (2025). <https://www.kutseregister.ee/ctrl/et/Standardid/exportPdf/11373093/?nocache=tfa917356c>
- Kvalifikatsioon.* (2025). <https://www.hm.ee/uldharidus-ja-noored/noortevaldkond/kvalifikatsioon>

- Kõiv, K., Leppik, C., & Batueva, V. (2016). Erivajadustega noorte võimalused osaleda noorsootöös. SA Poliitikauuringute Keskus Praxis (toim), *Noorteseire aastaraamat 2014/2015. Erivajadustega noored* (lk 39-90). Ecoprint AS
- Käger, M., Kivistik, K., & Avdonina, K. (2021). *Avatud noorsootöö, huvihariduse ja huvitegevuse võimalused noorte, eelkõige tõrjutusriskis noorte, sotsiaalse kaasatuse suurendamiseks ning vajadused nende võimaluste arendamiseks*. MTÜ Balti Uuringute Instituut.
- Laherand, M-L. (2010). *Kvalitatiivne uurimisviis*. 2. Tr. OÜ Sulesepp.
- Löfström, E. (2011). *Tegevusuuringu käsiraamat*. Archimedes.
- Malva, L. (2024). Erivajadustega õppijate kaasamine lasteaias ja koolis. P. Häidkind, & P. Soodla (toim), *Erivajadustega õppijad Eesti haridussüsteemis: märkamine, hindamine ja õpetamine* (lk 124-153). TÜ Kirjastus.
- McLeod, J. (2013). What is counselling? *An Introduction to Counselling* (5th ed.) (pp. 3-16). Open University Press.
- Mitteformaalne ja informaalne õpe*. (s.a.).
<https://haridusportaal.edu.ee/artiklid/mitteformaalne-ja-informaalne-ope>
- Mitteformaalne õppimine*. (s.a.). <https://mitteformaalne.ee/mitteformaalne-oppimine/>
- Mustonen, L. (2023). *Erivajadusega õpilaste kaasamine huvitegevuses* [magistritöö, Tallinna Ülikool]. ETERA. <https://www.etera.ee/s/hCmzmn33z0>
- Noorsootöö seadus (2010). *Riigi Teataja I 16.06.2020, 10*.
<https://www.riigiteataja.ee/akt/116062020010?leiaKehtiv>
- Noortekeskuse teenuse ja ülelinnaliste noorsootöö programmide korraldamine (2014). *Riigi Teataja IV, 2020, 56*. <https://www.riigiteataja.ee/akt/429122020056>
- Olev, A., & Alumäe, T. (2022). Estonian Speech Recognition and Transcription Editing Service. *Baltic Journal of Modern Computing, 10*(3), 409–421.
<https://doi.org/10.22364/bjmc.2022.10.3.14>
- Pirk, R. (2021). Lapsed Eesti ühiskonnas. D. Kutsar (toim), *Laste ja noorte huviharidus ja huvitegevus* (lk 97-101). https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/Lapsed-Eesti-Uhiskonnas_kogumik%202021.pdf
- Pruulmann, K. (2010). Õpiraskustega õpilased. E. Kikas (toim), *Õppimine ja õpetamine esimeses ja teises kooliastmes* (lk 186-212). Haridus- ja Teadusministeerium.
- Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus (2010). *Riigi Teataja I, 26.04.2024, 11*.
<https://www.riigiteataja.ee/akt/13337919?leiaKehtiv>

- Rihter, J., Babuder, M. K., & Zuljan, M. V. (2023). Collaboration between special education teachers and visual arts education teachers in working with pupils with severe specific learning difficulties and its relationship to professional development. *European Journal of Special Needs Education*, 39(1), 19-32.
<https://doi.org/10.1080/08856257.2023.2185859>
- Rogers, B. (2011). *Käitumine klassiruumis. Tõhusa õpetamise, käitumisjuhtimise ja kolleegitoe käsiraamat*. 3. Tr. AS Ecoprint.
- Schults, A. (2024). Psühhosotsiaalse keskkonna mõju õppimisele. P. Häidkind, & P. Soodla (toim), *Erivajadustega õppijad Eesti haridussüsteemis: märkamine, hindamine ja õpetamine* (lk 56-77). TÜ Kirjastus.
- Selliöv, R. (2017). *Osalus noorsootöös*. Haridus- ja Teadusministeerium.
- Sõnaveeb. (2024). *Huviring*. <https://sonaveeb.ee/search/unif/dlall/dsall/huviring/1/est>
- Šuman, C., & Pastarus, K. (2024). Õpiraskustega õppijate toetamine koolis. Ä. Leijen (Toim), *Kaasav haridus* (lk 147-203), TÜ Kirjastus.
- Tartu linna arengukava 2025-2035*. (2024).
<https://pildipank.tartulv.ee/arengukava/Arengukava.pdf>
- Toe vajadusega õpilased: õppekorraldus ja tugiteenused*. (2024).
<https://www.hm.ee/uldharidus-ja-noored/alus-pohi-ja-keskharidus/toe-vajadusega-opilased-oppekorraldus-ja-tugiteenused#voim>
- Treial, K., & Ülviste, A. M. (2024). Eripedagoogiline nõustamine ja konsulteerimine. P. Häidkind, & P. Soodla (toim), *Erivajadustega õppijad Eesti haridussüsteemis: märkamine, hindamine ja õpetamine* (lk 219-241). TÜ Kirjastus.
- Tropp, K. (2010a). Nõustamine ja konsulteerimine laste arengu toetamisel. N. Haamer, A., Jakobson, I. Karton, T. Kadajas, V. Neare, & K. Tropp, *Nõustamise alused. Abimaterjal õppenõustamiskeskustele* (lk 7-11). https://www.eatl.ee/wp/wp-content/uploads/Noustamise_alused.pdf
- Tropp, K. (2010b). Õpetajate nõustamise ja konsulteerimise eripärad. N. Haamer, A., Jakobson, I. Karton, T. Kadajas, V. Neare, & K. Tropp, *Nõustamise alused. Abimaterjal õppenõustamiskeskustele* (lk 29-33). https://www.eatl.ee/wp/wp-content/uploads/Noustamise_alused.pdf
- Tropp, K., Kadajas, T., & Neare, V. (2010). Nõustamine erinevates õppenõustamise valdkondades. N. Haamer, A., Jakobson, I. Karton, T. Kadajas, V. Neare, & K. Tropp, *Nõustamise alused. Abimaterjal õppenõustamiskeskustele* (lk 53-62).
https://www.eatl.ee/wp/wp-content/uploads/Noustamise_alused.pdf

- Trull, S. (2025, 24. aprill). Septembrist hakkavad kehtima uued õpetaja kutsestandardid.
Kutsekoda. <https://www.kutsekoda.ee/septembrist-hakkavad-kehtima-uued-opetaja-kutsestandardid/>
- Vint, K., & Šuman, C. (2021). *Kaasav ja kvaliteetne haridus lasteaiariühmas: eripedagoogiline tugi õpetajatele* [magistritöö, Tartu Ülikool]. DSpace.
<http://hdl.handle.net/10062/73338>
- Öövel, H. (2019, 5. sept). Kaasava huvihariduse edendamiseks on vaja pakkuda süsteemset tuge nii huvikooli õpetajale kui ka õpilasele. *Tartu uudised*.
<https://tartu.ee/et/uudised/kaasava-huvihariduse-edendamiseks-on-vaja-pakkuda-susteemset-tuge-nii-huvikooli-opetajale>
- Ülevaade haridusest Eestis*. (s.a.). <https://haridusportaal.edu.ee/artiklid/%C3%BClevaade-haridusest-eestis>

Lisad

Lisa 1. Huviringi tunni vaatlusprotokoll

VAATLUSPROTOKOLL

Kuupäev: Aeg:–..... Koht:

Huviring: Laste arv/kohal:/..... Kooliaste:

Toevajadusega laste arv (juhendaja hinnang):

Milles seisneb toevajadus?

.....

Ruumi struktureeritus	EI	OSALT	JAH	EI SELGU
Liikumisteed ruumis on selged ja võimaldavad teisi häirimata ruumis liikuda.				
Lauad ning muu mööbel asetseb ruumis nii, et lapsi on võimalik igal ajahetkel näha ning juhendajal on ligipääs igale ruumi osale.				
Töövahendid ruumis on selgelt eristatavad, ligipäätavad ja organiseeritud.				
Põhjendused:				

Ootused käitumisele	EI	OSALT	JAH	EI SELGU
Kokkulepped ja ootused laste käitumisele on selgelt ja positiivselt sõnastatud ning nähtavad kõigile.				
Ootused laste käitumisele on järeldatavad vaatlusest.				
Juhendaja tuletab kokkuleppeid meelde. Vajadusel arutatakse viise, kuidas kokkuleppeid täita.				
Põhjendused:				

Reageerimine kohasele käitumisele	EI	OSALT	JAH	EI SELGU
Juhendaja kasutab soovitud käitumise toetamiseks käitumisspetsiifilist ja kirjeldavat tunnustamist.				
Igal lapsel on võrdne võimalus saada juhendajaga positiivse suhtluse kogemus.				
Juhendaja tunnustab oodatud käitumisi sagedamini kui reageerib käitumisprobleemidele.				
Põhjendused:				

Reageerimine mittekohasele käitumisele	EI	OSALT	JAH	EI SELGU
Korralikkumiste arv on üldiselt väike.				
Juhendaja on rikkumistele reageerimisel rahulik, teeb seda selgelt ja lühidalt.				
Juhendaja kasutab erinevaid viise, et kokkulepete rikkumisele reageerida.				
Juhendaja on väärkäitumise korrigeerimisel järjekindel.				
Põhjendused:				

Õpetamine*	EI	OSALT	JAH	EI SELGU
Juhendaja näitlikustab õpitavat mitmekülgset.				
Juhendaja märkab abivajadust ning kasutab tõhusaid abistamisvõtteid.				
Õppetegevuse ajal on lastel isiklikud töövahendid.				
Juhendaja annab lapsele tagasisidet.				
Õppetegevus pakub lastele huvi.				
Õppetegevus on kõigile lastele jõukohane.				
Põhjendused:				

Juhendamine	EI	OSALT	JAH	EI SELGU
Juhendaja püüab laste tähelepanu tegevuste alguses ning uuele ülesandele liikumisel.				
Juhendaja paikneb nähtavalt ja kuuldavalt kõigi suhtes.*				
Juhised on kõigile lastele arusaadavad.*				
Üleminekud tegevuselt tegevusele on sujuvad ja ei põhjusta lastele raskusi.				
Enamus lastest on käesoleva tegevusega hõivatud.				
Juhendaja hoiab sobivat töötempot.				
Juhendaja loob nii grupis kui individuaalselt lastele vastamise võimalusi, andes võimaluse enamikele lastest.				
Juhendaja kasutab tõhusaid vigade parandamise meetodeid.				
Põhjendused:				

* täiendused uuringu läbiviija poolt

Lisa 2. Vestluse 1 küsimused

TAUSTANDMETE KOGUMINE

Juhendaja:

1. Mis huviringe te juhendate?
2. Kui pikalt olete huviringe juhendanud?
3. Milline on teie kõrgeim omandatud haridustase? Mis erialal?
4. Milliste toevajadustega olete oma huviringides kokku puutunud?
5. Milliseid kohandusi on toevajadusega lapse kaasamine kaasa toonud?
6. Kas olete viimase 5 aasta jooksul osalenud toevajadusega laste õpetamist puudutavatel täiendkoolitustel/kursustel/aruteludel? Mis teemal?

Vaatlustund:

1. Kui pikalt olete vaadeldud huviringi juhendanud?
2. Kas vaadeldud tund oli tavapärase? Kui ei olnud, siis mis oli täna teisiti?
3. Millised olid selle tunni eesmärgid? Kuidas hindate eesmärkide täitumist?
4. Mis õnnestus tunni juures hästi? Miks?
5. Millega ei jäänud ise rahule? Miks?
6. Teie huviringis osaleb toevajadusega õppija. Mida olete sellega seoses huviringis või oma tegevustes muutnud? Kuidas hindate tehtud muudatuste mõju?
7. Kas olete saanud soovitusi lapse toetamiseks huviringis? Kellelt? Milliseid?
8. Millised on teie ootused eripedagoogilisele toele? Mille üle täpsemalt soovite nõu pidada?

Lisa 3. Kutse osaleda uuringus

Tere!

Olen Tartu Ülikooli eripedagoogika magistrant Laura-Liis Nõmme. Kirjutan lõputööd kaasava huvihariduse ja -tegevuse teemal I kooliastme õpilaste seas. Eesmärk on koguda informatsiooni kaasava hariduse rakendamises mitteformaalses õppes ning uuringus osalevatele huviringide juhendajatele pakkuda eripedagoogilist tuge toevajadusega laste kaasamisel. Toevajadusega laps on selles uuringus juhendaja arvates huviringi tunnis eakaaslastest rohkem täiendavat tuge ning kohandusi vajav õppija.

Kutsun Teid tegevusuuringus osalema juhul, kui:

- huviringis osalevad I kooliastme õpilased;
- huviringi juhendaja soovib saada tuge, kuidas tõhusamalt toevajadusega lapsi kaasata;
- olemas on õppejuhi nõusolek uuringu läbiviimiseks (töös ei käsitleta laste isikuandmeid).

Töö koosneb neljast järjestikusest osast perioodil märts-aprill 2025. a.

1. **Vaatlus:** eelneva kokkuleppe alusel tulen vaatama huviringi tundi ning vestlen huviringi juhendajaga.
2. **Eripedagoogiline tugi:** nõustan huviringi juhendajat ning pakun soovitusi, kuidas kaasata toevajadustega last huviringis. Lepime kokku 1-2 viisi, mida juhendaja on nõus huviringi tunnis rakendama.
3. **Iseseisev tegutsemine:** huviringi juhendaja rakendab kokkulepitud soovitusi järgneva 2 nädala jooksul, vajadusel vastan tekkinud küsimustele e-kirja teel.
4. **Kokkuvõte:** kohtume huviringi juhendajaga ning analüüsime muudatuste tulemuslikkust.

Uuringu käigus toimunud vestlused salvestan andmete analüüsimise eesmärgil. Osalejatel palun jagada oma meiliaadressi ja telefoninumbrit kokkulepete sõlmimiseks. Asutuse ja huviringi juhendajate anonüümsus on tagatud. Magistratöö valmimisel kõik kogutud andmed kustutan. Uuringus osalemise korral palun Teil sellest teavitada vaatlustunnis viibivate laste vanemaid (laste kohta andmeid ei koguta).

Küsimuste korral võtke palun minuga ühendust telefoni teel (xxx) või meili kaudu (xxx).

Magistritöö vastutav juhendaja on eripedagoogika lektor Pille Häidkind (xxx) ning kaasjuhendaja eripedagoog Heidi Öövel.

Ootan Teie tagasisidet xxx telefoni või e-kirja teel.

Laura-Liis Nõmme

Lisa 4. Nõustamise pidepunktid

ERIPEDAGOOGILINE TUGI

1. Nõustamise struktuuri tutvustus.
2. Lühike kokkuvõtlik tagasiside (tunnustada millegi konkreetse eest).
3. Ülevaade, mida vaatlesin ja nägin.
 - a. Keskkond, sh aja struktureerimine.
 - b. Juhendamine, õpetamine.
 - c. Ootused käitumisele, käitumise juhtimine, reageerimine.
4. Mida juhendaja ise selle kategooria kohta arvab. Juhendaja küsimused.
 - a. Mida on ise proovinud või kaalunud.
 - b. Näiteid minu praktikatelt.
5. Pakkuda 3-4 soovitus, mis lahti selgitada. Juhendaja reaktsioon kuuldule.
6. Paluda valida 1-2 konkreetset soovitus, mida hakkab rakendama.
7. Kokkuleppe loomine, järgnevas 2 nädalaks. Nõusolek rakendada (2 ringitundi).
8. Järgmise kohtumise aeg. Vahepealne võimalus pöörduda küsimustega meili teel.
9. Tänamine. Kokkuvõtlik meil (kokkulepped).
10. *Märkused (jutuks tulevad teemad)

Lisa 5. Näide e-kirjast juhendajale

Tere

Aitäh meeldiva kohtumise eest!

Arutlesime selle üle, kuidas huviringi tunnis toevajadusega lapsi tõhusamalt tegevustesse kaasata ja tähelepanu hoida. Mitmeid mõtteid oli tunni alustamise ning tegevuste vaheldumise toetamisel. Olete kasutanud tunni alustamise toetamiseks timerit ja seinakella, tähelepanu haaramiseks kella. Lubasin jagada veebipõhist timerit (https://www.online-stopwatch.com/classroom-timers/#google_vignette), mis annab võimaluse aja vähenemist visuaalselt esitada. Timerit saab kasutada ka tunni jooksul erinevate ülesannete või vahepauside juures.

Arutlesime õppetegevusele keskendumiseks vajaminevate vahendite eemaldamise üle ning jõudsime motoorse rahutuse vähendamiseks sobilike vahendite kasutamiseni. Jagan ühte toredat ideed lastega koos stressipalli valmistamiseks (https://media.voog.com/0000/0037/0396/files/Opperaamat_Stressipall_02-1.pdf) ning minu püüdnud istumispadja kirjelduse mõistmiseks (<https://medpoint.ee/product/sensoorne-tasakaalupadi-habys-pumbaga/>). Vahendi kasutamisel on oluline märgata, kuhu on lapse tähelepanu suunatud. Näpuvidinad annavad võimaluse kätel tegutseda, kuid laps saab keskenduda kuulamisele.

Huviringi läbi viies on kasutusel olnud eraldi tahvlil tunnikava. Rääkisime sellest, et nooremates klassides on vajalik ühine analüüs ja kava teadvustamine täiskasvanu toel. Sealjuures jõudsime laste aktiveerimise juurde küsimuste abil. Küsimusi sobib arutelu tekitamiseks esitada igas huvitunni etapis ning erinevate tegevuste juures. Küsimused võimaldavad meenutada eelnevalt õpitut, tekitada huvi, aitavad seostada õpitavat oma kogemustega, analüüsida nähtut ning planeerida järgnevat tegevust. Vastamiskorra ja aja reguleerimiseks kasutate teadlikult meetodeid vastamisvõimaluste andmisel. Korduvate teemade puhul rääkisime võimalusest anda lastele suurem roll nähtut selgitada. Tõin välja küsimuste olulisust ka ülesande või tegevuse eel, et tagada õpilaste arusaam ning teadlikus, miks nad midagi teevad. Töö tegemise ajal oli märgata, et toetate õpilasi aktiivselt ja

tunnustate tehtud töö eest. Tähelepanu toetamiseks saab lasta lastel lisaks oma tegevust kommenteerida (näiteks suunata küsimustega: *Mida võiks veel teha? Mida tahaksid veel lisada?*) ning lõpetamisel tasub suunata analüüsima (näiteks *Mille sa valmis said? Kellega koos sa seda tegid?*).

Töite välja, et käitumisprobleemide ennetamiseks põimite tundidesse sisse aktiivseid tegevusi. Rääkisime võimalusest lühemaid sirutuspause teha umbes 20 minuti möödudes õppetegevuse vahele (näiteks vahendite võtmine või ära panemine, võimlemine, gruppide moodustamine, liigutustega salmikesed).

Leppisime kokku, et järgneva kahe nädala jooksul proovite tundidesse lühemaid liikumispause põimida. Teise meetodina valisite teadliku küsimuste küsimise andes lastele võimalusi enda tegevust kommenteerida, teadmisi jagada.

Järgmise kohtumise ajaks sai 10. aprill kell 11.30 xxx kohapeal.

Põnevust soovitude rakendamisel ning küsimuste korral kirjutage julgelt (xxx).

Lugupidamisega

Laura-Liis Nõmme

Lisa 6. Vestluse 2 küsimused

KOKKUVÕTE

I Muutused huviringi tegevuses juhendaja hinnangul

1. Sissejuhatus (kokkuvõtlikult varasemalt toimunud tegevused, kohtumise eesmärk).
2. Mitu tundi on vahepeal toimunud? Kas toevajadusega laps(ed) osales(id)?
3. Kokkulepped soovitude rakendamisel.
 - a. Esimene soovitus ... (ning küsimused 4 ja 5).
 - b. Teine soovitus ... (ning küsimused 4 ja 5).
4. Milliseid muutusi tõi soovitude rakendamine kaasa...
 - a. toevajadusega lastele?
 - b. kogu rühmale?
 - c. teile?
5. Kas jätkate selle kasutamist? Miks?
6. Mida kavatsete ka edaspidi ringitunnis toevajadusega lapse toetamiseks teha?
 - a. Millised välja toodud meetoditest lisandusid nõustamise kaudu?

II Eripedagoogilise toe mõju

1. Uuringu lühitutvustus (vaatlus, vestlus, nõustamine, rakendamine, kokkuvõte).
2. Kas kõik uuringu etapid olid teie arvates vajalikud ja põhjendatud? Miks?
3. Kas oleksite soovinud midagi lisaks/rohkem? Miks?
4. Kuidas te end tundsite uuringu erinevate etappide käigus?
5. Mis oli teie jaoks kogu uuringus kõige kasulikum?
6. Kui teie huviringi juhendajast kolleeg vajaks eripedagoogilist tuge, kas soovitaksite sellist lähenemist? 1 – ei soovita ja 5 – soovitan kindlasti. Põhjendage.
7. Kas soovite veel midagi lisada (mõtted, soovitusel, kommentaarid)?
8. Tänamine. Kas soovite töö valmimisel, et jagan tööd teiega?

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Laura-Liis Nõmme,

1. Annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose “Kaasav huviharidus ja huvitegevus I kooliastme õpilastele: eripedagoogiline tugi huviringide juhendajatele”, mille juhendajad on Pille Häidkind ja Heidi Öövel, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Laura-Liis Nõmme

21.05.2025